

**MAGDALENA LATOSIEWICZ.
TWARZE NIEPODLEGŁEJ**

TWARZE NIEPODLEGŁEJ

25^{lat} Mazowsze

Gmina Radzymin

Julian Tuwim, „Modlitwa”

My ludzie skromni, ludzie prości,
żadni nadludzie ni olbrzymy,
Boga o inną moc prosimy,
o inną drogę do wielkości.

Ziemi, gdy z martwych się obudzi
i brzask wolności ją ozłoci,
daj rządy mądrych, dobrych ludzi,
mocnych w mądrości i dobroci.

Puszającym się, nadymającym
strąć z głowy ich koronę głupią,
a warczącemu wielkorządcy
na biurku postaw czaszkę trupią.

Piorunem ruń, gdy w imię sławy
pyszałek chwyci broń do ręki,
nie dopuść, żeby miecz nieprawy
miał za rękojeść krzyż Twej męki.

Lecz nade wszystko — słowom naszym,
zmienionym chytrze przez krętaczy,
jedyność przywróć i prawdziwość:
Niech prawo zawsze prawo znaczy,
a sprawiedliwość — sprawiedliwość

[fragmenty poematu „Kwiaty polskie”]

MAGDALENA LATOSIEWICZ. TWARZE NIEPODLEGŁEJ

Katalog wystawy pod redakcją
Tadeusza Skoczka

Warszawa—Radzymin 2023

GALERIA MALARSTWA HISTORYCZNEGO MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI

Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 w Radzyminie

Autorzy tekstów:

**Jan Engelgard, Jacek Konik, Grzegorz Kuba, Marta Litwin, Jerzy S. Kowalski,
Natalia Roszkowska, Michał Rybak, Tadeusz Skoczek, Bartłomiej Sokołowski**

Recenzje naukowe:

dr Beata Michalec, dr Krzysztof Bąkała

Projekty graficzne

Natalia Roszkowska

ISBN 978-83-67398-22-0

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości

(identyfikator wydawnictwa naukowego 42-700)

al. Solidarności 62; 00-240 Warszawa

wydawnictwo@muzn.pl

tel. 826 90 91 w. 41

SPIS TREŚCI

KILKA SPOSTRZEŻEŃ WSTĘPNYCH	7
OJCOWIE NIEPODLEGŁEJ	
IGNACY DASZYŃSKI	13
ROMAN DMOWSKI	17
JÓZEF DOWBOR-MUŚNICKI	21
JÓZEF HALLER	25
WOJCIECH KORFANTY	29
FRANCISZEK KSAWERY LATINIK	33
IGNACY JAN PADEREWSKI	37
JÓZEF PIŁSUDSKI	41
MACIEJ RATAJ	45
TADEUSZ JORDAN ROZWADOWSKI	49
WŁADYSŁAW SIKORSKI	53
WINCENTY WITOS	57
LUCJAN ŻELIGOWSKI	61
BIBLIOGRAFIA	65

KILKA SPOSTRZEŻEŃ WSTĘPNYCH

Na przestrzeni lat, twórcy państwowości w różnych miejscach na świecie, byli przedstawiani w źródłach ikonograficznych¹. Wizerunek przywódców politycznych jest upubliczniany w taki sposób, aby uwypuklić ich najważniejsze dokonania i cechy charakteru. Na podstawie analizy dostępnej ikonografii – w tym przypadku są to przedstawienia malarstwa portretowego² – można stwierdzić, iż artyści prezentujący sylwetki działaczy niepodległościowych w swoich dziełach, umożliwiają współczesnym odbiorcom dostrzeżenie unikatowych szczegółów, czy też symboli nawiązujących do życia i działalności danego władcy. Współcześnie poszczególni malarze, realizują w nowatorski sposób dzieła z gatunku malarstwa historycznego i portretowego. Artystką, która sporządziła obrazy w taki sposób³ jest Magdalena Latosiewicz⁴.

Magdalena Latosiewicz jest artystką, malarką, laureatką stypendium Zarządu Województwa Mazowieckiego dla studentów uczelni artystycznych w 2018 roku. Dwukrotnie kwalifikowana do udziału artystycznego na ART FRESH FESTIVAL (2016 i 2017). Artystka od 2012 zrealizowała 11 wystaw indywidualnych. Swoją edukację

¹ J. Hochleitner, *Polskie źródła ikonograficzne XVII wieku. Analiza metodologiczna*, „Przegląd Historyczny”, 81/1-2, s. 349.

² *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2023, s. 324.

³ Przykład: Cykl obrazów „Twarze Niepodległości” autorstwa Magdaleny Latosiewicz, znajduje się w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie.

⁴ Biogram artystki w: *Galeria Malarstwa Historycznego*, red. T. Skoczek, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2021, s. 325.

artystyczną Magdalena Latosiewicz rozpoczęła w Technikum Architektonicznym im. Stanisława Noakowskiego w Warszawie. Specyfika tej placówki edukacyjnej umożliwiła jej rozwój w dziedzinie rysunku odręcznego oraz technicznego. W technikum rozpoczęła również sporządzać swoje pierwsze prace używając farb akwarelowych. Początkowo dzieła wykonane w tej technice artystycznej używała jako „podmalówka” do prac z tuszem lub kredkami.

Podczas nauki pod okiem profesora Milattiego, na kierunku wystawiennictwo, Magdalena Latosiewicz odkryła mieszanie technik. W swoich przemyśleniach podkreśla, iż podczas edukacji u profesora Milattiego, rozpoczęła sporządzać prace w technice collage. W 2015 roku postanowiła poszerzyć swoje umiejętności artystyczne. Rozpoczęła studia w Wyższej Szkole Artystycznej na kierunku malarstwo, specjalizacja obraz multimedialny. Na tej uczelni obroniła dyplom na ocenę bardzo dobrą u profesora Łubkowskiego. Artystka w swoich rozważaniach podkreśla fakt, iż na tej uczelni nauczyła się pracować digitalowo⁵, a ponadto umiejętności, które nabyła podczas studiów w Wyższej Szkole Artystycznej, wykorzystuje aktualnie w swoich pracach artystycznych.

W ramach projektu Galeria Malarstwa Historycznego⁶, 4 listopada 2020 roku odbył się wernisaż wystawy *Twarze Niepodległości*⁷. Na wystawie zaprezentowano portrety wybitnych działaczy niepodległościowych autorstwa Magdaleny Latosiewicz. Cykl *Twarze Niepodległości*, znajdujący się w zbiorach Muzeum Niepodległości, zawiera obrazy przedstawiające sylwetki takich osobistości jak: Ignacy

⁵ Digital painting (malarstwo cyfrowe): N. Roszkowska, *Digital Painting*, [w:] *Redstorries, Hairstories, Herstories*, red. T. Skoczek, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2022, s. 60.

⁶ T. Skoczek, *O projekcie*, [w:] *Galeria...*, op. cit., 11-14.

⁷ <https://muzeum-niepodleglosci.pl/wystawy/twarze-niepodleglosci/> [dostęp: 31.05.2023].

Daszyński (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, nr inw. M.830), Roman Dmowski (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, nr inw. MN M.810), gen. Józef Dowbor-Muśnicki (2022, akryl, płótno, 50 x 60 cm, nr inw. MN M. 801), gen. Józef Haller (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, nr inw. MN M. 802), Wojciech Korfanty (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, nr inw. M. 805) gen. Franciszek Latinik (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, nr inw. M. 809), Ignacy Jan Paderewski (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, nr inw. MN M.806), Marszałek Józef Piłsudski (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, nr inw. MN M. 808), gen. Tadeusz Rozwadowski (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, nr inw. MN M. 803), Wincenty Witos (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, MN M.807), gen. Lucjan Żeligowski (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, nr inw. MN M. 801), Aleksandra Piłsudska (2020, akryl, płótno, 60 x 40 cm, MN M.804). Cykl *Twarze Niepodległości* został rozszerzony przez artystkę w 2021 o dwa dodatkowe portrety: *Maciej Rataj* (2021, akryl, płótno, 50 x 60 cm, nr inw. MN M. 835) oraz *Generał Władysław Sikorski* (2021, akryl, płótno, 50 x 60 cm, nr inw. MN M. 837).

Twórcy Niepodległej Polski byli przedstawiani w obrazach w różny sposób. Oprócz zaprezentowania w pracach artystycznych najważniejszych cech wyglądu, często malarze gloryfikowali postać danego działacza niepodległościowego. Przykładem jest chociażby dzieło autorstwa Edwarda Okunia⁸ *Marszałek Józef Piłsudski*, (sygn. dat. 1919, olej, płótno), który powstał w 1919 roku. Marszałek Piłsudski na tym obrazie był przedstawiony jako silny, potężny władca

⁸ Edward Okuń (1872-1945) – urodził się w Wólce Zerzyńskiej. W 1890 roku rozpoczął swoją edukację artystyczną w Szkole Rysunkowej Wojciecha Gersona w Warszawie. Studiował również w szkole Sztuk Pięknych w Krakowie (1891-1893), Paryżu (1893-1895) i Monachium. Członek rzeczywisty Towarzystwa Sztuk Pięknych w Warszawie. Ilustrator warszawskich czasopism „Chimera” i „Sfinks”.

wraz ze wszystkimi emblematami patriotycznymi⁹.

Magdalena Latosiewicz w swoim cyklu nie gloryfikuje omawianych postaci, odchodzi od tradycyjnych założeń malarstwa portretowego. Obrazy przedstawiające sylwetki twórców państwowości polskiej są zrealizowane w oryginalny sposób. Umożliwia to odbiorcom sztuki wizualnej, spojrzenie na sylwetki działaczy niepodległościowych w szerszym *spectrum*.

⁹ Okuń, na obrazie przedstawił Piłsudskiego trzymającego miecz (który prawdopodobnie w założeniach artysty miał być zrealizowany na kształt Szczerbca). Ramiona Marszałka są otoczone skrzydłami orła białego, postać jest umiejscowiona na czerwonym ornamentycznym tle, co przypomina barwy polskiej flagi.

Nowoczesny sposób malowania portretów postaci historycznych przez artystkę, jest nie tylko nową formą przedstawiania Twórców Państwowości, ale również przyczynia się do kultywowania pamięci o bohaterach we współczesnym świecie. Technika, za pomocą której zrealizowano te wyobrażenia wizualne wymusza na odbiorcy interpretację poszczególnych elementów kompozycji.

W dziełach namalowanych przez Magdalenę Latosiewicz, można dostrzec, iż omawiane postacie są zdeformowane, znacząco różniąc się od realistycznego ujęcia. Widać m.in. to w sporządzonym portrecie Marszałka Józefa Piłsudskiego. Pomimo tego, artystka uwypukla cechy charakterystyczne w fizjonomii (w przypadku Piłsudskiego, podkreśla: wyraziste wąsy, a także krzaczaste brwi), ubiorze (tutaj adekwatnym przykładem jest portret Wincentego Witosa, który został przedstawiony w białej koszuli będącej podstawowym elementem garderoby trzykrotnego premiera Rzeczypospolitej Polskiej)¹⁰. Historyczka sztuki Magdalena Kucza-Kuczyńska, opisując dzieło Latosiewicz (*Wincenty Witos*), dokonała analizy charakterystycznych cech, które zostały podkreślone w tym portrecie.

„Portret Wincentego Witosa wydaje się być najbardziej stonowanym pod względem kolorystyki obrazem cyklu. Bohater został przez artystkę przedstawiony w skromnym ubraniu, patrzący na widza z lekko zmarszczonym czołem oraz czujnymi oczyma. Latosiewicz odniosła się do przekazów historycznych, w których ten niewątpliwie zasłużony dla polskiej Niepodległości człowiek, przedstawiony jest jako niezwykle skromny, pracowity i pragmatyczny. Zanim został trzykrotnym premierem Rzeczypospolitej, poznał trud pracy

fizycznej i właśnie silnego, zdecydowanego człowieka widzimy na omawianym obrazie”¹¹.

Można stwierdzić, iż portrety namalowane przez Magdalenę Latosiewicz odzwierciedlają cechy charakteru działaczy niepodległościowych, a odbiorcy poprzez analizę tych kapitalnych obrazów, oprócz zawartych w nich wartości estetycznych, uzupełniają swoją wiedzę z zakresu historii. Niewątpliwie, przedstawienie Twórców Niepoległej w ten sposób jest nieoczywiste, co wzbudza zainteresowanie, nie tylko wśród historyków sztuki, ale także wśród obiorców nie związanych bezpośrednio ze „światem nowatorskiego malarstwa historycznego”.

¹¹ Ibidem.

¹⁰ *Galeria Malarstwa Historycznego...*, op. cit., s. 224, 236.

W portrecie, w którym zaprezentowano Wojciecha Korfantego¹², można dostrzec nie tylko charakterystyczne elementy fizjonomii zasłużonego działacza niepodległościowego, ale również, poprzez zrealizowanie kompozycji, przedstawienie losów wspomnianego polityka.

„Wojciech Korfanty, śląski polityk i jeden z ojców niepodległej Polski. Uważany do dzisiaj za jedną z najważniejszych postaci dla Śląska i jego walki o przyłączenie do Polski. Został przez artystkę przedstawiony w skromnym, brązowym garniturze, patrzący na widza z lekko zmarszczonym czołem na czujnymi oczyma. Dramatyzm losów Korfantego, który mimo swoich zasług dla niepodległej Polski, ze względu na konflikt z sanacją był niejednokrotnie więziony, został podkreślony przez kompozycję inspirowaną ówczesnymi nurtami w sztuce, opierającymi się na dynamice, geometryzacji, nadając postaci ekspresyjny charakter”¹³.

Obrazy z cyklu Magdaleny Latosiewicz, są znakomitym przedstawieniem twórców państwowości polskiej w nowoczesny sposób. Wspomniane portrety powstały stosunkowo niedawno, jednakże należy poprzez eksponowanie dzieł, przypominać o dokonaniach i losach zasłużonych bohaterów dla historii Polski. Niewątpliwie wystawa pt. Magdalena Latosiewicz. Twarze Niepodległej, będzie znakomitą okazją do zapoznania się z twórczością artystki, a także analizy nowoczesnego malarstwa portretowego.

Bartłomiej Sokołowski

¹² Ibidem, s. 244.

¹³ Ibidem.

„Ignacy Daszyński”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.830

IGNACY DASZYŃSKI

(Ur. 26 października 1866 w Zbarażu – zm. 31 października 1936 w Domu Zdrowia w Bystrej Śląskiej)

Jeden z Ojców Niepodległości Polski, socjalista, współzałożyciel PPSD – Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej (1890–1919). Wice-premier Rządu Obrony Narodowej Wincentego Witosa (od 24 lipca 1920 do 13 września 1921), z którego zrezygnował 18 grudnia 1920 r. w wyniku polemiki z gen. Tadeuszem Rozwadowskim planującym ofensywę na Wschodzie.

Był synem Ferdynanda Daszyńskiego (1816–1875), urzędnika powiatu zbaraskiego, i ziemianki Kamili z Mierzeńskich Daszyńskiej (1834–1895). W 1888 zdał maturę w trybie eksternistycznym, a następnie rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pełniąc funkcję posła w austrowęgierskiej Radzie Państwa poślubił w Wiedniu aktorkę Marię Paszkowską.

W 1891 był redaktorem berlińskiej „Gazety Robotniczej”, a w 1893 wydawcą i redaktorem periodyku „Naprzód”. W 1889 został aresztowany za rzekomą działalność antypaństwową. Choć nie udowodniono mu zarzucanego czynu, w konsekwencji został deportowany do Krakowa. Był radnym tego miasta. Podczas I wojny światowej organizował drużyny strzeleckie wraz z Józefem Piłsudskim.

Od 1914 pracował wraz z Wincentym Witosem w Naczelnym Komitecie Narodowym, był jednym z współzałożycieli Polskich Ochotniczych Sił Zbrojnych, przekształconych w Legiony Polskie (27 sierpnia 1914), polskiej formacji wojskowej w składzie armii Austro-Węgier. Poseł do wiedeńskiej Rady Państwa (1897–1918), członek Koła Polskiego w parlamencie austriackim, przewodniczący klubu posłów socjalistów. Jeden z konstruktorów poparcia rezolucji Włodzimierza Tetmajera w sprawie zjednoczenia i niepodległości Polski, historycznego aktu przegłosowanego przez PSL „Piast” i socjalistów: „jedynym dążeniem narodu polskiego jest odzyskanie niepodległej i zjednoczonej Polski z dostępem do morza”.

Premier Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej, „lubitskiego” (7–11 listopada 2018). Był jednym z inicjatorów Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego, a także przewodniczącym Zarządu Głównego tego towarzystwa w latach 1923–1936. 27 marca 1928 został wybrany na marszałka Sejmu Rzeczypospolitej, ze względu na pogarszający się stan zdrowia, przestał pełnić tę funkcję w 1930.

W latach 30. XX wieku, ze względu na liczne problemy zdrowotne stopniowo wycofywał się z życia politycznego. [BS]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

Jan Engelgard, Andrzej Stawarz, Wiesław L. Ząbek (red. pracy zbiorowej), *Twórcy Polski Niepodległej*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2008; **Tadeusz Skoczek** (red), *Włodzimierz Tetmajer. Inicjator drogi do niepodległości Polski*, Mazowiecka Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2017; **Michał Śliwa**, *Ignacy Daszyński współtwórca Niepodległej*, (seria wydawnicza „Twórcy Państwowości Polskiej”, red. Tadeusz Skoczek), Muzeum Niepodległości, Warszawa 2017; **Grzegorz Mędykowski** (red.) *Ignacy Daszyński*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Archiwum Akt Nowych, Warszawa 2018; **Tadeusz Skoczek** (red. pracy zbiorowej) *Twórcy państwowości polskiej. Daszyński, Dmowski, Korfanty, Paderewski, Piłsudski, Witos*, Wydawnictwo Naukowe Muzeum Niepodległości, Warszawa 2020.

„Roman Dmowski”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.810

ROMAN DMOWSKI

(Ur. 9 sierpnia 1864 w Warszawie na Kamionku (Praga) – zmarł 2 stycznia w Drozdowie k. Łomży)

Jeden z Ojców Niepodległości, twórca i ideolog największego obozu politycznego w Polsce – Narodowej Demokracji. W 1920 roku członek Rady Obrony Państwa. W latach 1917–1919 prezes Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu i delegat Polski na konferencję pokojową w Paryżu, sygnatariusz Traktatu Wersalskiego (razem z Ignacym Janem Paderewskim), wpisującego odrodzone państwo polskie na mapę Europy i ustanawiającego jego granicę z Niemcami.

Roman Dmowski był synem wywodzącego się ze zubożałej podlaskiej szlachty Walentego Dmowskiego (1814–1884) i Józefy z Lenarskich (1833–1914). W 1890 roku ukończył studia na wydziale fizyczno-matematycznym Uniwersytetu Warszawskiego (sekcja nauk przyrodniczych) uzyskując stopień doktora nauk biologicznych. Po zorganizowaniu w dniu 3 maja 1891 roku manifestacji z okazji 100. rocznicy Konstytucji 3 Maja – aresztowany w 1892 i osadzony w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej. 1 kwietnia 1893 założył tajną, niepodległościową organizację pod nazwą Liga Narodowa, która w szczytowym okresie liczyła ponad 700 zaprzysiężonych członków. Ideolog i współtwórca programu polskiego ruchu narodowego

występującego od 1893 roku pod różnymi nazwami: Liga Narodowa, Stronnictwo Demokratyczno-Narodowe (od 1897), Związek Ludowo-Narodowy (od 1919), Stronnictwo Narodowe (od 1928). W swoich pracach ideowych podkreślał konieczność unarodowienia ludu wiejskiego i odejścia od romantyzmu politycznego, zwracając uwagę na konieczność bezwzględnego stosowania polityki realnej, opartej na analizie sytuacji międzynarodowej. Po 1908 roku opowiedział się za ulokowaniem sprawy polskiej po stronie koalicji antyniemieckiej. Ta linia polityczna doprowadziła go do Wersalu. W niepodległej Polsce nie pełnił znaczących funkcji publicznych, był posłem na Sejm w latach 1919–1922 i ministrem spraw zagranicznych w 1923 roku. [JE]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA :

Feliks Fikus (oprac.), *Roman Dmowski 1864-1939 – życiorys – wspomnienia – zbiór fotografii*, Wydawnictwo Drukarni Polskiej SA, Poznań 1939; **Krzysztof Kawalec**, *Roman Dmowski 1864-1939*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków 2002; **Roman Wapiński**, *Roman Dmowski*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1988; **M. Kułakowski (J. Zieliński)**, *Roman Dmowski w świetle listów i wspomnień*, Wydawnictwo Dębogóra 2014; **Roman Dmowski**, *Wybór pism Romana Dmowskiego*, tom I-IV, Instytut Romana Dmowskiego, Nowy Jork 1988; **Jan Engalgard** (redakcja naukowa), *Myśl polityczna Romana Dmowskiego*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2009; **Jan Engalgard, Tadeusz Skoczek** (red. pracy zbiorowej), *Roman Dmowski. Niepodległość – Dziedzictwo – Pamięć*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2022.

„Gen. Józef Dowbor-Muśnicki”;
2021;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.838

JÓZEF DOWBOR-MUŚNICKI

(Ur. 25 października 1867 w Garbowie nieopodal Sandomierza – zm. 26 października 1937 w Batorowie, Wielkopolska).

W wojnie polsko-bolszewickiej 1920 nie brał czynnego udziału. Będąc w dyspozycji Józefa Piłsudskiego odmówił przyjęcia dowództwa 4 Armii Południowej stacjonującej pod Lwowem od gen. Wacława Iwaszkiewicza, swojego dawnego podwładnego, który popadł w niełaskę u Marszałka (kwiecień 1920). Nie przyjął też stanowiska dowódcy Frontu Południowego (sierpień 1920). W związku z tym 6 października 1920 został zdymisjonowany.

Pochodził ze znanej rodziny ziemiańskiej, syn Romana i Antoniny z Wierzbickich. Ojciec był właścicielem sandomierskiej wioski Garbów, pieczętował się litewskim herbem Dowbor. Starszy brat Konstanty również służył w wojsku carskim, później w Wojsku Polskim, w randze generała.

Jako dwudziestolatek rozpoczął służbę w korpusie oficerskim armii rosyjskiej. Wykształcenie wojskowe zdobywał w Petersburgu, w Wojskowej Akademii Prawniczej oraz w Akademii Sztabu Generalnego. Uczestnik interwencji carskich wojsk w Chinach (1900), dowodził okupacją Pekinu (1902). Uczestnik wojny rosyjsko-japońskiej (1904-1905), mianowany w trakcie jej trwania generałem. Dowódca

ekspedycji okupacyjnej w Persji (1909). Przeniesiony do rezerwy w 1911 roku zamieszkał w Warszawie.

Do wojska powrócił z chwilą wybuchu Wielkiej Wojny (1914). Dowodził 14 Syberyjską Dywizją Piechoty do rewolucji lutowej 1917. Członek Związku Wojskowych Polaków w Rosji, grupującego oficerów służących w armii Imperium Rosyjskiego (1917–1918). Członek „Naczipolu”, Naczelnego Polskiego Komitetu Wojskowego, organizator polskich formacji wojskowych w Rosji. Twórca I Korpusu Polskiego w Rosji, podległego w pierw Armii Imperium Rosyjskiego, później Radzie Regencyjnej Królestwa Polskiego, powołanej 17 września 1916 (w konsekwencji „Aktu 5 Listopada 1916”).

W listopadzie 1919 Józef Piłsudski powierzył mu organizację polskich sił zbrojnych w byłym zaborze pruskim, organizując Armię Wielkopolską. Dowodził Powstaniem Wielkopolskim. Był dowódcą niezwykle popularnym, propagującym i kultywującym apolityczność wojska. Przeniesiony w stan spoczynku zamieszkał w wielkopolskim Batorowie. Tam zmarł w wyniku ataku serca, został pochowany w grobowcu rodzinnym przy parafii w Lusowie. [TSK]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

J. Dowbor-Muśnicki, *Krótki szkic do historii I-go Polskiego Korpusu*, cz. 1 Placówka, Warszawa 1918, cz. 2 i 3, Warszawa 1919; **Józef Dowbor-Muśnicki**, *Na marginesie książki o pułkowniku Lisie-Kuli Fr. Demla i Wacława Lipińskiego*, s.n., Batorowo 1933; **J. Dowbor-Muśnicki**, *Moje wspomnienia*, s.n., Warszawa 1935; **P. Bauer**, *General Józef Dowbor-Muśnicki (1867-1937)*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1988; **P. Bauer, W. Omiecznyński**, *Gen. broni Józef Dowbor-Muśnicki (1867-1937). Dokumenty, fotografie, eksponaty. Przewodnik po wystawie*, Muzeum Regionalne, Kościan 1989; **J. Dowbor-Muśnicki**, *Wspomnienia*, Bellona, Warszawa 2003; **J. Grajek**, *Józef Dowbor Muśnicki. Zarys biografii*, Towarzystwo Pamięci gen. Józefa Dowbor Muśnickiego, Lusowo 2011; **E. Iniewska, I. Melnikau**, *Dowborczycy z Twierdzy Bobrujsk/Dołbarčykì z Babrujskaj krèpascì*, Galiãfy. Mińsk 2018; **R. Nehring**, *Zapomniani żołnierze niepodległości*, Helion, Gliwice 2018; **R. Sierchuła, W. J. Muszyński**, *Józef Dowbor-Muśnicki (1867-1937)*, IPN, Poznań 2018; **J. Szyszko – Bohusz**, *Szlakiem cierni i kwiatów [wspomnienia „Dowborczyka”]*, Wydawnictwo Historyczne Tomasz Ciołkowski, Warszawa 2021.

„Gen. Józef Haller”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.802

JÓZEF HALLER

(Ur. 13 sierpnia 1873 w Jurczycach nieopodal Krakowa – zm. 4 czerwca 1960 w Londynie)

Jedna z ważniejszych postaci w okresie wojny polsko-bolszewickiej. Generał broni, dowódca Frontu Północnego, generalny inspektor Armii Ochotniczej, harcmistrz, przewodniczący Związku Harcerstwa Polskiego, prezes Komitetu Polskiego Czerwonego Krzyża, działacz polityczny i społeczny, kawaler Orderu Orła Białego i Orderu Virtuti Militari.

Urodził się jako trzecie dziecko ziemianina Henryka Hallera von Hallenburg i Olgi z Tretterów. Pochodził w prostej linii od Jana Hallera, księgarza i właściciela pierwszej w Polsce oficyny wydawniczej w XVI wieku.

W okresie przed I wojną światową był organizatorem Polowych Drużyn Sokolich (od 1913 ich komendantem). W 1914 wstąpił do Legionów Polskich. 15 lutego 1918 jako dowódca II Brygady Legionów, w proteście przeciwko postanowieniom traktatu brzeskiego przebił się pod Rarańczą przez front austriacki na stronę rosyjską. Pod Kaniowem stoczył całodzienny bój z Niemcami, chcącymi rozbroić II Brygadę. Po ciężkich walkach, przez Moskwę, Murmańsk dotarł do Paryża, gdzie objął komendę nad Armią Polską we Francji,

z którą w kwietniu 1919 roku uczestniczył w ostatniej fazie wojny polsko-ukraińskiej. Następnie dowodził Frontem Południowo-Zachodnim, przejął z rąk niemieckich Pomorze i dokonał symbolicznych zaślubin Polski z morzem Bałtyckim. W lipcu 1920 roku został mianowany generalnym inspektorem Armii Ochotniczej. Był członkiem Rady Obrony Państwa. Podczas Bitwy Warszawskiej dowodził Frontem Północnym broniącym Warszawy. [GK]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

S. Aksamitek, *Generał Józef Haller zarys biografii politycznej*, Wydawnictwo ŚLĄSK, Katowice 1989; **T. Kryśka-Karski**, **S. Żurkowski**, *Generałowie Polski Niepodległej*, Editions Spotkania, Warszawa 1991; **M. Bielski**, *Generałowie odrodzonej Rzeczypospolitej*, Tom II, Turpress, Toruń 1996; **J. Odziemkowski**, *Leksykon Wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920*, Oficyna wydawnicza Rytm, Warszawa 2004; **M. Orłowski**, *Generał Józef Haller 1873–1960*, Arcana, Kraków 2007, *W kręgu Józefa Hallera. Materiały z konferencji naukowej*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2010; **J. Tarczyński**, **B. Kopka**, „*Błękitna Armia*” i jej dowódca gen. Józef Haller, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2017; **T. Skoczek**, **J. Engelgard** (redakcja, wprowadzenie, wybór ikonografii), *Droga do Niepodległości*, Prowincjonalna Oficyna Wydawnicza, Proszówki 2018; **T. Skoczek** (redakcja), *Polonia Restituta*, t. 1 i 2, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2018; **J. Odziemkowski**, *Ostatnia bija godzina... Armia Ochotnicza gen. Józefa Hallera 1920 r.*, Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2020; **T. Skoczek** (red.), *Generał Haller i jego legenda* [zawiera bibliografię], Wydawnictwo Naukowe Muzeum Niepodległości, Radzymin-Warszawa 2023.

„Wojciech Korfanty”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.805

WOJCIECH KORFANTY

(Ur. 28 kwietnia 1873 w osadzie Sadržawki, dzisiaj część Siemianowic Śląskich – zm. 17 sierpnia 1939 w Warszawie).

Jeden z Ojców Niepodległości Polski, komisarz Plebiscytowy na Górnym Śląsku (1920). Wezwał do walki o polskość Śląska w płomiennym przemówieniu 19 sierpnia 1920 (II Powstanie Śląskie), co zdaniem analityków wojskowych związało wojska pruskie i wspomogło kontrofensywę polską w Bitwie Warszawskiej. Przywódca III Powstania Śląskiego.

Na chrzcie nadano mu niemieckie imię Adalbert, odebrał jednak od rodziny polskie wychowanie. Był najstarszym synem górnika Józefa i Karoliny z domu Klecha. Od najmłodszych lat był wychowywany w duchu wiary katolickiej i patriotyzmu. Jako uczeń gimnazjum w Katowicach, był świadkiem jak nauczyciele niemieccy przedstawiali historię i kulturę polską w jak najgorszym świetle. Hr. Józef Kościelski pomógł Korfantemu rozpocząć studia na politechnice w Charlottenburgu koło Berlina. Kontynuował edukację na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma we Wrocławiu. W Berlinie związany z organizacjami narodowymi m.in. Związkiem Młodzieży Polskiej. Podczas odsłonięcia pomnika A. Mickiewicza w Warszawie (grudzień 1898) poznał działaczy Ligii Narodowej – Zygmunta Balickiego i Romana Dmowskiego.

W latach 1903–1912 i 1918 poseł do Reichstagu oraz Landtagu (1903–1918). Polski Komisarz Plebiscytowy na Górnym Śląsku (1920). Dyktator III Powstania Śląskiego.

Związany z Chrześcijańską Demokracją. W wolnej Polsce poseł na Sejm I i II kadencji (1922–1930). Od października do grudnia 1923 sprawował urząd wicepremiera w rządzie Wincentego Witosa (II rząd Witosa 28 maja – 14 grudnia 1923). Był przeciwnikiem politycznym Józefa Piłsudskiego. 26 września 1930 aresztowany i osadzony w Twierdzy Brzeskiej. Po uwolnieniu powrócił na Górny Śląsk, a następnie wiosną 1935 w obawie przed represjami udał się na emigrację do Pragi w Czechosłowacji. W kwietniu 1939 wrócił do Polski, został aresztowany i osadzony na Pawiaku, spędził tam prawie 3 miesiące. W ostatnich dniach swojego życia przebywał w szpitalu św. Józefa przy ul. Hożej w Warszawie. Zmarł nad ranem 17 sierpnia 1939 roku. [MR]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

Jan Engelgard, Andrzej Stawarz, Wiesław L. Ząbek (red. pracy zbiorowej), *Twórcy Polski Niepodległej*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2008; **Grzegorz Bębniak**, *Wojciech Korfanty – współtwórca Niepodległej*, redakcja Tadeusz Skoczek, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2017; **Tadeusz Skoczek** (red. pracy zbiorowej) *Twórcy państwowości polskiej. Daszyński, Dmowski, Korfanty, Paderewski, Piłsudski, Witos*, Wydawnictwo Naukowe Muzeum Niepodległości, Warszawa 2020; **Grzegorz Bębniak, Sebastian Rosenbaum, Mirosław Węcki**, *Wojciech Korfanty 1872-1939*, IPN, Katowice 2023.

„Gen. Franciszek Latinik”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.809

FRANCISZEK KSAWERY LATINIK

(Ur. 17 lipca 1864 w Tarnowie – zm. 29 sierpnia 1949 w Krakowie)

W Wojsku Polskim służył od 1918 roku. W styczniu 1919 dowodził obroną Śląska Cieszyńskiego przed agresją czeską. W okresie Bitwy Warszawskiej 1920 był gubernatorem wojskowym Warszawy. W sierpniu 1920 objął dowództwo nad I Armią wchodzącą w skład Frontu Północnego. Jego zadaniem była obrona przedmościa warszawskiego na odcinku Modlin–Zegrze–Góra Kalwaria. Między 13 a 16 sierpnia kierował operacjami pod Radzyminem, odpierając bolszewickie uderzenie na miasto.

Urodził się w Tarnowie jako syn Antoniego Izydora Latinika oraz Kornelii z domu Romer. Był wnukiem Teofila Romera, powstańca krakowskiego z roku 1846. Wojskową edukację rozpoczął w Szkole Kadetów Piechoty w Łobzowie, którą ukończył w 1882. Otworzyło mu to drzwi do kariery w armii austro-węgierskiej. W 1885 został podporucznikiem, a w 1889 porucznikiem piechoty. W latach 1889–1891 studiował na Akademii Sztabu Generalnego w Wiedniu. W 1896 awansował na kapitana, a w 1909 na majora. W 1915 otrzymał stopień pułkownika i walczył na froncie południowym. 17 listopada 1918 został mianowany dowódcą okręgu wojskowego w Cieszynie i stanął na czele około dwutysięcznego oddziału, z którym stoczył bitwę z Czechami pod Skoczowem w dniach 29–30 stycznia 1919. 30 maja

1919 został dowódcą 6 Dywizji Piechoty. 23 listopada 1919 awansował na generała-porucznika.

W obliczu zagrożenia ofensywą bolszewicką został przeniesiony do Frontu Północnego i 6 sierpnia 1920 objął dowództwo wspomnianej I Armii. Na wyraźną, własną prośbę, pozostawał gubernatorem wojskowym Warszawy (sierpień – październik 1920). Podczas pościgu za uciekającymi bolszewikami dowodził grupą południową 6 Armii nacierając w kierunku na Tarnopol, Szepetówkę, Stary Konstantynów i Płoskirów. Pod koniec 1920 roku znalazł się w pierwszym składzie kapituły orderu Virtuti Militari. Po konflikcie ze zwolennikami Józefa Piłsudskiego został przeniesiony do rezerwy (1 marca 1925). Zmarł w Krakowie po II wojnie światowej. [GK]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

Marian Zgórniak, *Latinik Franciszek Ksawery (1864–1949)*, [w]: *Polski Słownik Biograficzny*, T. 16, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo PAN, Wrocław 1971; **Tadeusz Kryska-Karski**, **Stanisław Żurkowski**, *Generałowie Polski niepodległej*, Editions Spotkania, Warszawa 1991; **Piotr Stawecki**, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1994; **Henryk Piotr Kosk**, *Generalicja polska: popularny słownik biograficzny. T. 1, A–Ł*, Oficyna Wydawnicza Ajaks, Pruszków 1998; **Janusz Odziemkowski**, *Leksykon Wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920*, Oficyna wydawnicza Rytm, Warszawa 2004.

„Ignacy Jan Paderewski”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.806

IGNACY JAN PADEREWSKI

(Ur. 6 listopada 1860 we wsi Kuryłówka na Podolu –
zm. 29 czerwca 1941 w Nowym Jorku)

W latach 1872–1878 uczył się gry na fortepianie w Warszawskim Instytucie Muzycznym, a potem przez dwa lata był w tej szkole nauczycielem. W 1880 poślubił Antoninę Korsakównę. Żona zmarła rok później, pozostawiając Ignacego z niepełnosprawnym synem Alfredem.

W 1881 wyjechał do Berlina, a potem do Wiednia, na studia kompozytorskie i pianistyczne. W 1883 odwiedził Zakopane, gdzie poznał m.in. Helenę Modrzejewską. Często koncertował w jej zakopiańskiej willi i dzięki finansowemu wsparciu aktorki wyjechał do Wiednia. Tam odniósł swój pierwszy, znaczący, międzynarodowy sukces. W 1885 został profesorem konserwatorium w Strasburgu. W 1888 koncertował w Paryżu zyskując status gwiazdy. W 1899 ożenił się powtórnie, z Heleną Górską.

W latach 1891–1892 odbył z sukcesem pierwsze tournée po Stanach Zjednoczonych. Sfinansował budowę Pomnika Grunwaldzkiego w Krakowie, który odsłonięto w 1910 roku. W 1913 osiadł na stałe w USA i znalazł się w kręgu przyjaciół amerykańskiego prezydenta Thomasa Woodrow Wilsona. W czasie I wojny światowej to dzięki

niemu prezydent Stanów Zjednoczonych wysunął postulat utworzenia niepodległego państwa polskiego.

Paderewski stał się jednym z liderów polskich środowisk politycznych na emigracji. Jego umiarkowane poglądy były również do zaakceptowania dla Józefa Piłsudskiego i socjalistów. Dlatego w 1919 został premierem rządu odrodzonej Polski i ministrem spraw zagranicznych. Razem z Romanem Dmowskim kierował polską delegacją w czasie konferencji pokojowej w Wersalu w 1919 roku. W latach 1920–1921 był obok Szymona Askenazego przedstawicielem Polski przy Lidze Narodów.

Od 1922 przebywał na stałe za granicą. W 1936 był współzałożycielem tzw. Frontu Morges – organizacji opozycyjnej w stosunku do rządów sanacyjnych w Polsce. Po wybuchu II wojny światowej został przewodniczącym Rady Narodowej RP, namiastki parlamentu na emigracji. [JK]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

T. Skoczek (red), *Ignacy Jan Paderewski (1860-1941). Polak, Europejczyk, Mąż Stanu, Artysta/ Ignacij Ân Padêrêvs'kij (1860-1941). Polák, evropêec', dêžavhhj diáč, mitêc'*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2012; **M. M. Drozdowski**, *Ignacy Jan Paderewski współtwórca Niepodległej*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2017; **T. Skoczek, J. Engelgard**, *Ignacy Jan Paderewski (1860–1941). Polak, Europejczyk, Mąż Stanu, Artysta*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2018; **M. M. Drozdowski**, *Budowniczości II Rzeczypospolitej*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2018; **I. J. Paderewski**, *Listy*, Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Warszawa 2023.

„Marszałek Józef Piłsudski”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.808

JÓZEF PIŁSUDSKI

(Ur. 5 grudnia 1867 w Zułowie na Litwie– zm. 12 maja 1935 w Warszawie)

W latach 1919–1921 podczas wojny z bolszewicką Rosją był naczelnym dowódcą Wojska Polskiego. Jako Naczelnny Wódz przyjął na siebie i zatwierdził stopień Pierwszego Marszałka Polski (19 marca 1920). W Bitwie Warszawskiej dowodził Grupą Uderzeniową nad rzeką Wieprz.

Józef Klemens Piłsudski urodził się w majątku położonym 60 km od Wilna. Był czwartym spośród dwanaściorga dzieci Józefa Wincentego Piłsudskiego i Marii z Billewiczów.

W 1885 rozpoczął studia medyczne na Uniwersytecie w Charkowie, skąd został usunięty za działalność wywrotową. W 1887 aresztowano go po zarzucie udziału w spisku na życie cara. Został zesłany na Syberię. Po powrocie w 1892 rozpoczął działalność w Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS). Był redaktorem i wydawcą partyjnego biuletynu „Robotnik”. Po wybuchu rewolucji w 1905 stanął na czele bojówek PPS.

W 1908 we Lwowie powołał do życia Związek Walki Czynnej, kuźnię kadr przyszłych legionów. Aby zdobyć pieniądze na jego

utworzenie, wraz z towarzyszami napadł na pociąg przewożący pieniądze do Petersburga (akcja pod Bezdanami).

W sierpniu 1914, po wkroczeniu do Kielc Pierwszej Kompanii Kadrowej, rozpoczęło się tworzenie Legionów Polskich. Piłsudski objął dowództwo nad I Brygadą Legionów. W 1917 widząc stopniowy upadek potęgi Niemiec i Austro-Węgier, wezwał legionistów do odmowy złożenia nowej przysięgi na wierność sojusznikom. Został za to osadzony w twierdzy w Magdeburgu, skąd przybył do Warszawy 10 listopada 1918. Po powrocie został naczelnym dowódcą Wojska Polskiego, Tymczasowym Naczelnikiem Państwa i Marszałkiem Polski.

W 1920 roku, w obliczu zbliżających się do stolicy wojsk bolszewickich marszałek przeżywał trudny okres. Portal poświęcony Bitwie Warszawskiej tak opisuje te dni:

12 sierpnia Józef Piłsudski opuścił Warszawę i udał się do Kwatery Głównej w Puławach. W chwili słabości złożył na ręce premiera Witosa dymisję z funkcji Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza. W liście do premiera zaznaczał, że jego zdaniem, skoro rozmowy pokojowe z bolszewikami nic nie dały, Polska musi liczyć na pomoc krajów Ententy, a te uzależniają ją od odejścia Marszałka. Witos jednak dymisji nie przyjął. Rozpoczęła się bitwa warszawska, która trwała od 13 do 25 sierpnia 1920. (...) Duże znaczenie dla przebiegu bitwy nad Wisłą miał rozkaz z 10 sierpnia 1920 roku nr 10 000, opracowany z inicjatywy Szefa Sztabu (Rozwadowskiego). Naczelnny Wódz zrezygnował z dalszego wzmocnienia Grupy Uderzeniowej,

która miała atakować znad Wieprza. Kilka dodatkowych dywizji nie stało więc beczynnie 120 km od Warszawy. Mogły one uczestniczyć w walkach w najbardziej dramatycznym momencie, gdy 14 sierpnia 1920 bolszewicy przerwali polskie linie obronne pod Radzyminem i gdy 5 Armia generała Władysława Sikorskiego podczas walk nad Wkrą, musiała stawić opór liczniejszemu siłom radzieckim. Polski plan w pełni się powiódł. Dowodzona przez Piłsudskiego Grupa Uderzeniowa 16 sierpnia zaatakowała nieosłonięte skrzydło wroga wychodząc na tyły Armii Czerwonej i zadając jej decydujący cios.

http://www.bitwawarszawska.pl/152-marszalek_jozef_pilsudski

W grudniu 1922, po zamordowaniu pierwszego polskiego prezydenta Gabriela Narutowicza, Piłsudski postanowił wycofać się z czynnej polityki. W okresie 1923–1926 mieszkał w Sulejówku pod Warszawą.

W maju 1926 dokonał zamachu stanu obalając rząd Wincentego Witosa i doprowadził do dymisji urzędującego prezydenta Stanisława Wojciechowskiego. Po przejściu władzy wprowadził system rządów nazywany „sanacją”, który polegał na znacznym wzmocnieniu władzy wykonawczej w państwie, kosztem władzy ustawodawczej. Nowa forma ustroju znalazła swój wyraz w nowej konstytucji, uchwalonej w kwietniu 1935. Zmarł 12 maja 1935. [JK]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

J. Piłsudski, *Pisma zbiorowe t. 1–10*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1989; **P. Stawecki**, *Wojsko marszałka Józefa Piłsudskiego*, Oficyna „Rytm”, Warszawa 2004; **B. Urbankowski**, *Józef Piłsudski. Marzyciel i strateg*, Zysk i S-ka, Poznań 2014; **A. Garlicki**, *Józef Piłsudski 1867–1935*, Znak, Kraków 2017; **T. Skoczek** (red), *Józef Piłsudski* [album], tłumaczenie Sławomir Wiśniewski (j. angielski), Seria „Wielcy Polacy”, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2017; **M. M. Drozdowski**, *Budowniczości II Rzeczypospolitej*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2018; **T. Skoczek** (red), *Józef Piłsudski w kolorze. Katalog wystawy*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2018; **F. Żelewski**, *Piłsudczana w zbiorach Muzeum Niepodległości*, T. 1, Warszawa 2018; **W. J. Wysocki**, *Józef Piłsudski. Twórca Niepodległej*, Seria „Twórcy Państwowości Polskiej” pod red. T. Skoczka, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2017; **T. Skoczek, J. Załączny** (red),

Józef Piłsudski. Niepodległość, dziedzictwo, pamięć, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2019; **T. Skoczek** (red), *Twórcy państwowości polskiej. Daszyński, Dmowski, Korfanty, Paderewski, Piłsudski, Witos*. Wydawnictwo Naukowe Muzeum Niepodległości, Warszawa 2020; **W. J. Wysocki, J. Żaryn**, *Cud nad Wisłą 1920-2020*, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2020; **J. D. Zimmermann**, *Jozef Pilsudski. Founding Father of Modern Poland*, Harvard University Press, Cambridge 2022.

„Maciej Rataj”;
2021;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.835

MACIEJ RATAJ

(Ur. 19 lutego 1884 we wsi Chłopy koło Lwowa – zm. 21 czerwca 1941 w Palmirach).

Jeden z Ojców Niepodległości Polski, członek Rady Obrony Państwa w czasie wojny polsko-bolszewickiej (1 lipca 1920), minister wyznań i oświecenia publicznego w Rządzie Obrony Narodowej Wincentego Witosa (od 24 lipca 1920 do września 1923).

Urodził się w ubogiej rodzinie chłopskiej, był synem Wojciecha i Józefy primo voto Nowickiej. Wiedzę zdobywał dzięki samokształceniu oraz w szkołach ludowych w Komarnie i Uściu niedaleko Lwowa. Już jako uczeń IV Cesarsko Królewskiego Gimnazjum im. Jana Długosza we Lwowie pisał artykuły do prasy ludowej, głównie do „Przyjaciela Ludu”, założonego przez Bolesława Wysłoucha. Ukończył filologię klasyczną na Uniwersytecie Lwowskim, działając podczas studiów w Towarzystwie Uniwersytetów Ludowych im. T. Kościuszki, w Bratniej Pomocy oraz w Związku Młodzieży Postępowej, w którym współpracował z Stanisławem Kotem (późniejszy wybitny „ludowiec”) i Kazimierzem Świtalskim („piłsudczyk”). Pierwszą pracę nauczycielską dostał w VI Gimnazjum im. Stanisława Staszica we Lwowie, później przeniósł się do Zamościa, do tamtejszego Gimnazjum Męskiego.

Związany z ruchem ludowym, współpracował z Janem Stapińskim, Wincentym Witosem z PSL „Piast”. Po przeniesieniu do Zamościa, gdzie nie było struktur tej partii, był aktywnym członkiem PSL „Wyzwolenie”, lewicowej partii ludowej. Założył „Tygodnik Zamojski”, wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej, organizował patriotyczne demonstracje niepodległościowe w 1918 roku. Otrzymał od Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej (rząd lubelski Ignacego Daszyńskiego) propozycję objęcia funkcji komisarza na powiat biłgorajski, ale odmówił przyjęcia tłumacząc brakiem kompetencji do sprawowania tak poważnej funkcji. Fakt ten zbudował mu wielki prestiż w kołach politycznych i ówczesnej tworzącej się administracji państwowej. W 1919 został posłem do Sejmu Ustawodawczego, niebawem powierzono mu funkcję wiceprezesa Komisji Konstytucyjnej, kierowanej przez Władysława Seydę. Uchodzi za współtwórcę Konstytucji uchwalonej 17 marca 2021.

W zaprzysiężonym 24 lipca 1920 roku Rządzie Obrony Narodowej W. Witosa został ministrem wyznań i oświecenia publicznego, później dodatkowo ministrem kultury. Po wyborach Marszałek Sejmu (wybrany 1 grudnia 1922). Uchodził za bardzo sprawnego organizatora prac, łagodził nastroje i gwałtowne spory między zwalczającymi się obozami politycznymi, z czasem cieszył się powszechnym szacunkiem. Był przeciwnikiem obozu sanacji, ale szanował Józefa Piłsudskiego, stosował parlamentarne sposoby rozwiązywania konfliktów. W czasie zamachu majowego 1926 próbował mediować między rządem, parlamentem, a spiskującym wojskiem. W 1931 roku założył tygodnik „Zielony Sztandar” organ jednoczącego się ruchu ludowego.

W czasie okupacji, pozostając w Warszawie, włączył się w tworzenie ruchu oporu przeciw niemieckiemu najeźdźcy. Propagował teorię konieczności powołania jednolitej struktury do walki z okupantem. Poparł Mieczysława Niedziałkowskiego z PPS i przyczynił się do utworzenia Robotniczej Brygady Obrony Warszawy (6 września 1939), która walczyła na Żoliborzu. Żołnierze tej brygady rozwiązanej przez gen. Waleriana Czumę, dowódcę obrony stolicy (po kapitulacji 27 września 1939) nadal walczyli w strukturach podziemia ludowego.

Pierwszy raz aresztowany przez Niemców w listopadzie 1939 nie zaprzestał działalności opozycyjnej, został członkiem Służby Zwycięstwa Polski, działał w Politycznym Komitecie Porozumiewawczym, tworzył struktury podziemnego Stronnictwa Ludowego „Roch”. Aresztowany powtórnie 30 marca 1940 roku przebywał na Pawiaku, do czasów rozstrzelania – 21 lub 22 czerwca tego roku w Palmirach.
[NR]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

M. Rataj, *Pamiętniki*, opracował Jan Dębski, LSW, Warszawa 1965; **S. Lato** (wybór i opracowanie), *Maciej Rataj we wspomnieniach współczesnych*, LSW, Warszawa 1984; **A. Kołodziejczyk**, *Maciej Rataj 1880-1940*, Wydawnictwo Sejmowe 1991; **A. Kołodziejczyk** (wstęp, wybór i opracowanie), *Maciej Rataj o parlamentarystyce, państwie demokratycznym i sanacji*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1998; **M. Rataj**, *Pamiętniki 1918-1927*. Cz. I i 2, oprac. wstępem opatrzył Mateusz Ratyński, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2021; **M. M. Drozdowski**, *Maciej Rataj. Przywódca ruchu ludowego, zapomniany mąż stanu II RP*, Wydawnictwo Naukowe Muzeum Niepodległości, Warszawa 2022;

Źródła internetowe: <http://muzeum-niepodleglosci.pl/pawiak/historia-pawiaka-2/jedni-z-przedstawionymi/>

„Gen. Tadeusz Rozwadowski”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.803

TADEUSZ JORDAN ROZWADOWSKI

(Ur. 20 maja 1866 w Babinie – zm. 18 października 1928 w Warszawie).

Generał broni Wojska Polskiego. Brał udział w wojnie polsko-ukraińskiej jako dowódca armii „Wschód”. W okresie wojny polsko-bolszewickiej był Szefem Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Konstruktor systemu obrony stolicy oraz autor słynnego rozkazu operacyjnego 10 000 z planem bitwy (sierpień 1920).

Pochodził z rodziny o długich tradycjach wojskowych – jeden z jego przodków, Maciej Rozwadowski walczył w 1683 pod Wiedniem, Kazimierz Rozwadowski był brygadierem w powstaniu kościuszkowskim, Wiktor Rozwadowski walczył w powstaniu listopadowym, a ojciec Tomisław był dowódcą jazdy podczas powstania styczniowego.

Wykształcenie wojskowe zdobył Tadeusz Rozwadowski w Szkole Kadetów Kawalerii, następnie w latach 1882–1886 był słuchaczem Wojskowej Akademii Technicznej w Wiedniu. Kurs ten skończył w stopniu podporucznika. Kolejnym szczeblem edukacji była Szkoła Wojenna w Wiedniu, którą ukończył ze stopniem porucznika. 9 sierpnia 1914, już jako generał, został komendantem XII Brygady Artylerii w 12 Dywizji Piechoty. W maju 1915 odegrał jedną z kluczowych ról w bitwie pod Gorlicami.

25 października 1918 Rada Regencyjna powołała Tadeusza Rozwadowskiego na szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. 17 listopada 1918 Józef Piłsudski mianował go Naczelnym Dowódcą Wojsk Polskich w Galicji Wschodniej (Armii „Wschód”) i Tadeusz Rozwadowski ruszył z pomocą do oblężonego Lwowa.

W kwietniu 1919 wyjechał do Francji, gdzie objął stanowisko szefa Polskiej Misji Wojskowej w Paryżu organizując pomoc dla walczącej z bolszewikami Polski. Powrócił do kraju w najtrudniejszym momencie walk. 22 lipca 1920 objął stanowisko szefa Sztabu Generalnego. Wniósł wiele optymizmu i wiary w zwycięstwo. Był jednym z autorów zwycięskiej koncepcji użycia grupy uderzeniowej nad rzeki Wieprz. Manewr ten przechylił szalę zwycięstwa na stronę polską, co doprowadziło do odwrotu bolszewików spod Warszawy. W kwietniu 1921 stanął na czele Generalnego Inspektoratu Jazdy.
[GK]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

J. Giertych, *Generał Tadeusz Rozwadowski*, Wydawnictwo „Je-
stem Polakiem”, Warszawa 1986; **T. Kryska-Karski, S. Żurakow-
ski**, *Generałowie Polski niepodległej*, Editions Spotkania, Warszawa 1991;
A. Suchcitz, *Generałowie wojny polsko-sowieckiej 1919–1920. Mały
słownik biograficzny*, Muzeum Wojska, Białystok 1993; **T. Kmieciak**,
*Generał Tadeusz Jordan Rozwadowski (1866–1928). Pierwszy szef
Sztabu Generalnego Odrodzonego Wojska Polskiego*, Warszawa 1998;
J. Odziemkowski, *Leksykon wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920*, Ofi-
cyna „Rytm”, Warszawa 2004; *Generał Rozwadowski* [reprint], Mu-
zeum Niepodległości, Warszawa 2011; **Henryk Nicpoń**, *Polowanie
na generała. Piłsudski kontra Rozwadowski*, Wydawnictwo Fabuła Frazza,
Warszawa 2017.

„Gen. Władysław Sikorski”;
2021;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.837

WŁADYSŁAW SIKORSKI

(Ur. 20 lipca 1881 w Tuszowie Narodowym, niedaleko Mielca – zm. tragicznie 4 lipca 1943 w Gibraltarze)

W czasie wojny polsko-bolszewickiej był dowódcą 5 Armii. Na froncie północnym powstrzymywał ataki przeważających sił bolszewickich, co pozwoliło spokojnie rozwinąć się polskiej kontrofensywie znad rzeki Wieprz, na froncie południowym.

Był jednym z czworga dzieci Tomasza Sikorskiego i Heleny z Albertowiczów. W 1906 zgłosił się na ochotnika do wojska na roczne przeszkolenie, po którym uzyskał stopień podporucznika rezerwy. Od 1908 zaangażował się w tworzenie Związku Walki Czynnej, a po wybuchu I wojny światowej został, już jako podpułkownik, szefem Departamentu Wojskowego przy działającym w Galicji Naczelnym Komitecie Narodowym.

W 1918 znalazł się w Wojsku Polskim w stopniu pułkownika. Bardzo szybko awansował do stopnia generała. Po zakończeniu wojny pełnił wysokie funkcje w wojsku i administracji państwowej. Między innymi, w latach 1921–1922 był Szefem Sztabu Generalnego, a w latach 1922–1923 objął stanowisko Prezesa Rady Ministrów. W okresie 1923–1924 był Generalnym Inspektorem Piechoty, a w latach 1924–1925 Ministrem Spraw Wojskowych. Po zamachu majowym w 1926

znalazł się w opozycji do nowego obozu rządzącego. Od 1928 od-
sunięto go od wszelkich funkcji dowódczych i do 1939 pozostawał
„do dyspozycji” Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

Po przegranej kampanii wrześniowej, gen. Władysław Sikorski
stworzył rząd na emigracji i pomógł przy tworzeniu Rady Naro-
dowej – emigracyjnej reprezentacji parlamentu. Pracował nad od-
budowaniem jednostek Wojska Polskiego i stworzeniem struktur
konspiracyjnych w okupowanym kraju. Kiedy w 1941 Niemcy napa-
dły na ZSRR, podpisał z Sowietami układ (Sikorski-Majski), na mocy
którego udało się uratować tysiące obywateli polskich więzio-
nych w syberyjskich łagrach. Zainicjował utworzenie Armii Polskiej
w ZSRR, a po jej przeniesieniu na Bliski Wschód powstanie II Kor-
pusu Polskiego.

Zginął 4 lipca 1943 w katastrofie lotniczej, w brytyjskiej bazie
wojskowej w Gibraltarze. [JK]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

O. Terlecki, *Generał Sikorski*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1981; **W. Korpalska**, *Władysław Eugeniusz Sikorski: Biografia polityczna*, Ossolineum, Wrocław 1988; **T. Panecki**, *Generał broni Władysław Eugeniusz Sikorski (1881–1943)*, Bellona, Warszawa 1998; **J. Majka**, *Generał Władysław Sikorski*, LibraPL, Rzeszów 2007; **Z. Wawer, et al.**, *Generał Władysław Sikorski 1881–1943*, Bellona, Warszawa 2013; **M. M. Drozdowski**, *Budowniczości II Rzeczypospolitej*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2018.

„Wincenty Witos”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.807

WINCENTY WITOS

(Ur. 21 stycznia 1874 w Wierzchosławicach – zm. 31 października 1945 w Krakowie)

Był działaczem ludowym, politykiem, trzykrotnie premierem Rzeczypospolitej Polskiej, od 1919 posłem na sejm. W okresie Bitwy Warszawskiej stanął na czele Rządu Obrony Narodowej.

Urodził się w przysiółku Dwudniaki wchodzącym w skład gminy Wierzchosławice, we włościańskiej rodzinie. Jego rodzicami byli Wojciech i Katarzyna ze Sroków. Rodzina Witosów nie należała do zamożnych, posiadała dwa morgi ziemi rolnej oraz część domu, na który składały się izba przerobiona ze stajni oraz mała sień.

28 lipca 1895 w Rzeszowie powstało Stronnictwo Ludowe, z którym Wincenty Witos szybko się związał. Został jego członkiem oraz organizatorem w swoim rodzinnym powiecie. Program Stronnictwa koncentrował się na bieżących problemach mieszkańców wsi.

Od 1903 Witos coraz mocniej angażował się w politykę. Działania te zwińczyło wybranie go na posła z okręgu tarnowskiego do Rady Państwa w Wiedniu. Funkcję tę pełnił aż do wybuchu I wojny światowej. W czasie Wielkiej Wojny aktywnie uczestniczył w życiu politycznym polskich partii i w procesie przejmowania władzy przez polską administrację.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości mocno zaangażował się w prace Sejmu Ustawodawczego będąc jednym z bardziej pracowitych posłów. Poświęcał się zagadnieniom rolnictwa i sprawom zagranicznym. W lipcu 1920 Wincenty Witos otrzymał tekę premiera (wicepremierem został socjalista Ignacy Daszyński). Jego nominacja spowodowana była koniecznością przekazania społeczeństwu nowego impulsu. Popularny wśród chłopów Witos idealnie nadawał się do tego zadania. Podczas pierwszego wystąpienia nazwał swój rząd – rządem jedności narodowej oraz zapowiedział obronę państwa i walkę aż do zawarcia sprawiedliwego pokoju. Jego gabinet wydał wiele odezwo do społeczeństwa i armii nawołując do walki, obrony Warszawy i pokazując prawdziwe intencje bolszewików. [GK]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

Z. Winiarski, *Słownik biograficzny działaczy ruchu ludowego*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1989; **A. Chojnowski**, **P. Wróbel**, *Prezydenci i premierzy Drugiej Rzeczypospolitej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wrocław–Warszawa–Kraków 1992; **J. Gmitruk**, *Wincenty Witos. Premier Rządu Obrony Narodowej*, „Rocznik Historyczny MHPRL”, Warszawa 2000; **J. Odziemkowski**, *Leksykon Wojny polsko-rosyjskiej 1919–1920*, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 2004; *Wincenty Witos 1874–1945*, album, tekst i dobór ilustracji Tomasz Bereza, Marcin Bukała, Michał Kalisz, Instytut Pamięci Narodowej, Rzeszów 2010; **J. Gmitruk**, *Wincenty Witos – współtwórca Niepodległej*, Seria „Twórcy Państwowości Polskiej” pod red. T. Skoczka, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2017; **Janusz Gmitruk**, *Wincenty Witos – obrońca ojczyzny. Sylwetka i pamięć*, kwartalnik „Niepodległość i Pamięć”, R. 24 (2017), nr 4, s. 59-80; **Janusz Gmitruk, Mateusz Ratyński** (red), *Protokoły rządów Wincentego Witos. T. I, Rząd Obrony Narodowej (1920-1921)* / redakcja naukowa; Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2022.

„Gen. Lucjan Żeligowski”;
2020;
60x40 cm;
akryl, płótno;
MN M.801

LUCJAN ŻELIGOWSKI

(Ur. 17 października 1865 w Oszmianie – zm. 9 lipca 1947 w Londynie).

Dowódca 10 Dywizji Piechoty Wojska Polskiego uczestniczącej w kluczowym momencie Bitwy pod Radzyminem, odpierającej atak bolszewickiej 21 Dywizji Strzelców, a następnie skutecznie kontratakującej. Przyjaciół Józefa Piłsudskiego.

Syn Gustawa, uczestnika Powstania Styczniowego oraz Władysława z Traczewskich, zesłańców syberyjskich, którzy z katorgi nie wrócili. Wychowywany przez ciotkę w Żupanach, gdzie uczęszczał do szkoły ludowej. Po maturze w Wilnie (1885) wstąpił do szkoły junkrów w Rydze, kształcącej oficerów wojska carskiego. Już jako kapitan brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej (1904-1905). Od 1912 był członkiem tajnego, polskiego Związku Walki Czynnej, powołanej we Lwowie przez Organizację Bojową PPS, z inspiracji Józefa Piłsudskiego oraz Kazimierza Sosnkowskiego. Program przewidywał „prowadzenie (...) robót przygotowawczych oraz wykształcenie organizatorów i kierowników dla przyszłego powstania zbrojnego w zaborze rosyjskim. Dążąc do rewolucyjnego powstania Polski przeciw najazdowi moskiewskiemu, ZWC stwierdza, że celem zgodnych usiłowań ogółu jego członków jest Niepodległa Republika Demokratyczna”.

W 1914 roku, w chwili wybuchu wojny był już pułkownikiem armii rosyjskiej, dowódcą batalionu, następnie dowódcą 261 Pułku Piechoty. W bitwie pod Kirlibabą (Bukowina) dowodził zgrupowaniem wojsk carskich (18-22 stycznia 2015) mając za przeciwników armię austro-węgierską w skład której wchodziła wschodnia grupa Legionów Polskich dowodzona przez gen. Karola Trzaskę-Durskiego. Jako dowódca I Pułku Dywizji Strzelców Polskich wstąpił się w bitwie pod Husiatyniem na froncie galicyjskim. Po konflikcie z gen. Józefem Dowbor-Muśnickim został usunięty z wojska. Przywrócił go do służby gen. Józef Haller, udający się do Francji w sprawie tworzenia armii, nazwanej później od koloru mundurów „błękitną”, mianując generałem i dowódcą Wojska Polskiego na Wschodzie (3 lipca 1918). Jako dowódca 4 Dywizji Strzelców Polskich uczestniczył w walkach z Armią Czerwoną, w sojuszu z „białym” generałem Antonem Denikenem. W czerwcu 1919 Dywizja Strzelców Polskich po licznych perypetiach militarnych skoncentrowała swoje siły w rejonie Czerniowiec, później w Stanisławowie. 19 lipca 1919 przeformowano ją w 10 Dywizję Piechoty Wojska Polskiego.

Józef Piłsudski miał do generała bezgraniczne zaufanie. Po bitwie pod Radzyminem mianował go (październik 1920) dowódcą I Dywizji Litewsko-Białoruskiej, która w akcji nazwanej „buntem Żeligowskiego” zajęła Wilno, tworząc Litwę Środkową. Został dowódcą naczelnym wojsk litewskich, realizując w rzeczywistości federacyjne plany Józefa Piłsudskiego.

W uznaniu zasług za udział i dowodzenie w Bitwie Warszawskiej 1920 otrzymał w październiku 1920 Honorowe Obywatelstwo Miasta Stołecznego Warszawy. [JSK]

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA:

L. Żeligowski, *Wojna w roku 1920. Wspomnienia i rozważania*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1990; **D. Fabisz**, *Generał Lucjan Żeligowski (1865-1947). Działalność wojskowa i polityczna*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2007; **D. Fabisz**, *Pamiętniki generała broni Lucjana Żeligowskiego*, Polskie Towarzystwo Historyczne, Warszawa 2014; **T. Skoczek** (redakcja i wprowadzenie), *Cud nad Wisłą. Dzieła sztuki – fotografie – odezwy / The Miracle on the Vistula. works of art – photographs – proclamations*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2020.

BIBLIOGRAFIA

Wybór publikacji ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie (w ujęciu chronologicznym)

- Dmowski Roman (1864-1939), *Młodzież polska w zaborze rosyjskim*, Lwów : [s.n.], 1896.
- Daszyński Ignacy, *Przeciw militaryzmowi! : mowa posła Ign. Daszyńskiego wygłoszona w austriackiej Izbie posłów, d. 12 marca 1901*, Kraków : Red. Naprzodu, [1901].
- Dmowski Roman (red.), *Dziesięciolecie Przeglądu Wszechpolskiego : artykuły i rozprawy z zakresu polityki i pokrewnych dziedzin Z. Balickiego, R. Dmowskiego, J. L. Popławskiego, W. Tokarza, G. Topora, Z. Wasilewskiego i innych*, Kraków : Przegląd Wszechpolski, 1905.
- Daszyński Ignacy, *O formach rządu*, Warszawa : Biblioteka Ludowa, 1907.
- Moszyński Jerzy, *Polityka narodowej demokracji na tle mowy kandydackiej pana Romana Dmowskiego*, Kraków : nakł. Autora, 1907.
- Daszyński Ignacy, *Polityka proletariatu : kilka uwag o taktyce rewolucji w Polsce*, Warszawa : Życie, 1907.
- Dmowski Roman, *Niemcy, Rosya i kwestya polska*, Lwów : Towarzystwo Wydaw. H. Altenberg, 1908.
- Dmowski Roman, *Mowa Romana Dmowskiego wygłoszona na zebraniu prawoborców m. Warszawy dn. 1 października w sali Resursy Obywatelskiej*, Warszawa : [s.n.], 1912.
- Piłsudski Józef, *Komendant do żołnierza polskiego*, Kraków : nakł. Red. Kultury Polski, 1917.
- Daszyński Ignacy, *Cztery lata wojny : szkice z dziejów polityki Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Galicyi i Śląska*, Kraków : Z. Klemensiewicz, 1918.

- Jędrzejewicz Janusz, *Józef Piłsudski*, Warszawa : Księgarnia „Ogniwo”, 1919.
- Krzewski Karol L., *Komendant – wychowawca*, Warszawa : Ogniwo, 1919.
- Paderewski Ignacy J., *O chwili bieżącej w Rzeczypospolitej : mowa sejmowa Prezydenta Ministrów I. J. Paderewskiego z dnia 12 listopada 1919 r.*, Kraków : G. Gebethner, 1919.
- Dowbor-Muśnicki Józef, *Krótki szkic do historii I-go Polskiego Korpusu*. Cz. 3, Warszawa : nakładem P.S.W. Placówka, 1919.
- Turzyna Prus A., *Po traktacie brzeskim : (wyprawa brygadyera Hallera)*, Lwów : Zienkiewicz & Chęciński, 1919.
- Marchlewski Bolesław L., *Roman Dmowski*, Poznań : Księg. Św. Wojciecha, [1920].
- Daszyński Ignacy, *Głosuj za Polską : uwagi o tem, jak robotnicy polscy mają głosować podczas plebiscytu*, Kraków : [s.n.], 1920.
- Piłsudski Józef, *Józef Piłsudski do swoich żołnierzy*, Warszawa : Główna Księgarnia Wojskowa, 1920.
- Jędrzejewicz Janusz, *Nasz Wódz Naczelny*, Warszawa : Wydaw. Red. Żołnierza Polskiego, 1920.
- Rzymowski Wincenty, *Piłsudski : życie i czyny*, Zamość : Zygmunt Pomarański i Spółka, 1920.
- Jura Albin, *Jak wojował Piłsudski za Polskę i o wojnie światowej*, Kraków : K. Wojnar, 1920.
- Merezkowski Dmitrij, *Józef Piłsudski*, Warszawa : Wydaw. Żołnierza Polskiego, 1920.
- Daszyński Ignacy, *Z burzliwej doby : mowy sejmowe posła Ignacego Daszyńskiego wygłoszone w czasie od października 1918 do sierpnia 1919 roku : wedle protokołów stenograficznych*, Lwów : Ludowe Towarzystwo Wydawnicze, 1920.
- Dmowski Roman, *Losy polityki zagranicznej w Rzeczypospolitej Polskiej z powodu przesilen w rządzie*, Warszawa : Gazeta Warszawska, 1921.
- Pannenkowa Irena, *Legenda Piłsudskiego*, Poznań : Wielkopolska Księgarnia Nakładowa Karola Rzepeckiego, 1923.
- Ligocki Edward, *O Józefie Hallerze : życie i czyny na tle współczesności dziejowej*, Warszawa : Komitet Obywatelski Obrony Państwa, 1923.
- Piłsudski Józef, *O wartości żołnierza Legionów : odczyt wygłoszony we Lwowie na „Drugim ogólnym zjeździe Legionistów” w d. 5 sierpnia 1923*, Warszawa : Ignis (E.Wende), 1923.
- Piłsudski Józef, *W dziesiątą rocznicę powstania Legionów : (przemówienie wygłoszone dnia 10.VIII. 1924 na Zjeździe Legionistów w Lublinie)*, Warszawa : Ignis, 1924.
- Jędrzejewicz Janusz (red.), *Wspomnienia legionowe : [materiały z dziejów walki o niepodległość]*. Cz. I, Warszawa : nakł. Instytutu Badań Najnowszej Historji Polskiej, 1924.
- Piłsudski Józef, *Naczelni wodzowie*, Warszawa : Droga, 1924.
- Małyszko Adolf, *O 1920 roku : z powodu pracy Józefa Piłsudskiego „Rok 1920”*, [s.n.], 1925.
- Anusz Antoni, *O Wincentym Witosie*, Warszawa : Miesięcznik „Droga”, 1925.
- Skwarczyński Adam, *O Władysławie Sikorskim*, Warszawa : Zarząd Gł. Zw. Legionistów, 1925.

- Daszyński Ignacy, *Wielki człowiek w Polsce : szkic psychologiczno polityczny*, Warszawa : Wydaw. Warszawskiego Oddziału Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego w Warszawie, 1925.
- Witos Wincenty, *Czasy i ludzie*, Tarnów : [s.n.], 1926.
- Dmowski Roman, *Kwestja robotnicza wczoraj i dziś*, Warszawa : Perzyński i Niklewicz, 1926.
- Daszyński Ignacy, *Sejm, rząd, król, dyktator : uwagi na czasie*, Warszawa : Księgarnia Robotnicza, 1926.
- Haller Stanisław, *Wypadki warszawskie od 12 do 15 maja 1926 r.*, Kraków : skł. gł. Księg. Krakowska, 1926.
- Witos Wincenty, *Moje uwagi i rady dla chłopskiej braci*, S.l. : s.n., 1926.
- *Zbrodniarze : generał Tadeusz Rozwadowski, generał Włodzimierz Zagórski, gen. Michał Żymierski, gen. Bolesław Jaźwiński, Edward Ligocki i Adam Nowicki*, Warszawa : Głos Prawdy, 1926.
- Dmowski Roman, *Kościół, naród i państwo, Kościół*, Warszawa : Obóz Wielkiej Polski, 1927.
- Korfanty Wojciech, *Odezwa Wojciecha Korfantego do ludu śląskiego*, Katowice : [s.n.], 1927.
- Daszyński Ignacy, *Pogadanka o socjalizmie*, Kraków : Centralny Komitet Wykonawczy, 1927.
- Anusz Antoni, *Rola Józefa Piłsudskiego w życiu narodu i państwa*, Warszawa : Biblioteka Głosu Prawdy, 1927.
- Jurowski H., *Ustawodawstwo społeczne pod rządami Piłsudskiego w Polsce*, Kraków : I. Lubowska, 1927.
- Daszyński Ignacy, *W pierwszą rocznicę przewrotu majowego : studjum polityczne*, Warszawa : Księgarnia Robotnicza, 1927.
- Piłsudski Józef, *Rok 1920 : z powodu książki M. Tuchaczewskiego „Pochód za Wisłę”*, tłum. Antoni Bogusławski, Warszawa : Instytut Badań Najnowszej Historji Polski, 1927.
- Krzyżanowski Adam, *Rządy marszałka Piłsudskiego*, Kraków : L. Anczyc, 1927.
- Dmowski Roman, *Zagadnienie rządu*, Warszawa : Obóz Wielkiej Polski, 1927.
- Anusz Antoni, *Marszałek Józef Piłsudski wskrzesiciel i budowniczy państwa polskiego*, Warszawa : [s.n.], 1928.
- Skrzetuski Mieczysław, *Wódz narodu Józef Piłsudski*, Warszawa : Liga Mocarstwowego Rozwoju Polski, Komitet Główny, 1928.
- Sikorski Władysław, *Nad Wisłą i Wkrą : studjum z polsko-rosyjskiej wojny 1920 roku*, Lwów : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1928.
- Stolarzewicz Ludwik, *Pierwszy żołnierz odrodzonej Polski*, Łódź : L. Fiszer, 1928.
- Sierociński, Józef (oprac.), *Armia Polska we Francji : dzieje wojsk generała Hallera na obczyźnie*, Warszawa : s.n., 1929.
- Sławek Walery, *Ideologia obozu Marszałka Piłsudskiego w świetle przemówień prezesa BBWR, Walerego Sławka*, Warszawa : Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem, [1930].
- Porczak Marian, *Dyktator Józef Piłsudski i „piłsudczycy”*, Kraków : nakł. Autora, 1930.
- Lipiński Wacław, Stachiewicz Julian, *Polska Organizacja Wojskowa : szkice i wspomnienia*, Warszawa : Instytut Badań Najnowszej Historji Polski, 1930.

- Camon Hubert, *Zwycięski manewr marszałka Piłsudskiego przeciw bolszewikom, sierpień 1920 : studjum strategiczne*, Warszawa : Wojskowy Instytut Naukowo-Badawczy, 1930.
- Starzewski Jan, *Józef Piłsudski : zarys psychologiczny*, Warszawa : F. Hoesick, 1930.
- Piłsudski Józef, *1926-1930 : przemówienia, wywiady, artykuły*, Warszawa : Towarzystwo Wydaw. „Polska Zjednoczona”, 1931.
- Piłsudski Józef, *Pisma, mowy, rozkazy*. T. I – 8, Warszawa : Inst. Badania Najnowszej Historji Polski, 1930 – 1933.
- Piłsudski Józef, *Poprawki historyczne*, Warszawa : Inst. Badania Najnowszej Historji Polski, 1931.
- Sieroszewski Wacław, *Marszałek Józef Piłsudski*, Warszawa : Wł. Dzwonkowski i St. Radliński, 1932.
- Dmowski Roman, *Świat powojenny i Polska*, Częstochowa : A. Gmachowski, 1937.
- Feldman Wilhelm, *Dzieje polskiej myśli politycznej 1864-1914*, Warszawa : Instytut Badania Najnowszej Historji Polski, 1933.
- Rawicz Piotr, *Daszyński, wódz P.P.S.*, Warszawa : Uniwersum, [19]34.
- Handelsman Marcei, *Idea i czyn Józefa Piłsudskiego*, red. Wacław Sieroszewski, Warszawa : Biblioteka Dzieł Naukowych, 1934.
- Pomarański Stefan, *Józef Piłsudski : życie i czyny*, Warszawa : Okręg Stołeczny Związku Peowiaków, 1934.
- Lachowski Józef, *Polska w okresie walk o niepodległość od legionów Dąbrowskiego do legionów Piłsudskiego : 1794-1934*, Lwów : Polska Niepodległa, 1934.
- Wasilewski Leon, *Józef Piłsudski : jakim Go znałem*, Warszawa : Rój, 1935.
- Lipiński Wacław, *Walka zbrojna o niepodległość Polski 1905-1918*, Warszawa : Instytut Badania Najnowszej Historji Polski, 1935.
- Landau Roman, *Paderewski*, Warszawa : J. Przeworski, 1935.
- Taworski Włodzimierz, *Wódz : [retrospektywa 1867-1935]*, Buenos Aires : Codzienny Niezależny Kurjer Polski, 1935.
- Składkowski Felician S., *Meldunki u Komendanta*, Warszawa : Gebethner i Wolff, [1936].
- Ignacy Daszyński, *wielki trybun ludu : garść wspomnień*, Kraków : Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego. Oddział im. A. Mickiewicza w Krakowie, 1936.
- Modelski Izidor, *Józef Haller w walce o Polskę Niepodległą i Zjednoczoną*, Toruń : Druk. Robotnicza, 1936.
- Cepnik Henryk, *Józef Piłsudski twórca Niepodległego Państwa Polskiego : zarys życia i działalności : 5.12.1867-12.5.1935*, Warszawa : Skł. gł. Główna Księg. Wojskowa Ministerstwa Spraw Wojskowych, 1936.
- Dowbor-Muśnicki Józef, *Moje wspomnienia*, Poznań : nakładem Przewodnika Katolickiego, 1936.
- Syski Aleksander, *Paderewski w dziejach polskich : w 75 rocznicę życia Paderewskiego*, S.L. : s.n., 1936.
- Wrzos Konrad, *Piłsudski i piłsudczycy*, Warszawa : Główna Księgarnia Wojskowa, 1936.
- Lipiński Wacław, *Wielki Marszałek (1867-1935)*, Warszawa : Gebethner i Wolff, 1936.
- Dmowski Roman, *Polityka polska i odbudowanie państwa*. Cz. I, *Przed wojną ; Wojna r. 1917*, Częstochowa : A. Gmachowski, 1937.

- Dmowski Roman, *Polityka polska i odbudowanie państwa*. Cz. 2, Wojna od r. 1917 ; Pokój, Częstochowa : A. Gmachowski, 1937.
- Dmowski Roman, *Świat powojenny i Polska*, Częstochowa : A. Gmachowski, 1937.
- Dmowski Roman, *Przewrót*, Częstochowa : A. Gmachowski, 1938.
- Dmowski Roman, *Niemcy, Rosja i kwestja polska*, Częstochowa : A. Gmachowski, 1938.
- Dmowski Roman, *Upadek myśli konserwatywnej w Polsce*, Częstochowa : A. Gmachowski, 1938.
- Dmowski Roman, *Od Obozu Wielkiej Polski do Stronnictwa Narodowego : przemówienia, artykuły i rozprawy z lat 1925-1934*, Częstochowa : A. Gmachowski, 1939.
- Dmowski Roman, *Polityka narodowa w odbudowanym państwie : (mowy i rozprawy polityczne z lat 1919-1934)*, Częstochowa : A. Gmachowski, 1939.
- Mackiewicz Stanisław, *Klucz do Piłsudskiego*, Londyn : nakł. Autora, 1943.
- Lipiński Wacław, *Polityka zagraniczna Piłsudskiego i Becka : (próba syntezy)*, Warszawa : Wydaw. Konwentu Organizacji Niepodległościowych, 1943.
- Próchnik Adam, *Ignacy Daszyński : życie, praca, walka*, Warszawa : Spółdzielnia Wydaw. Wiedza, 1946
- Winnicki Wiesław, *Ignacy Daszyński na tle historii Polskiej Partii Socjalistycznej*, Warszawa : Stołeczny Komitet PPS, 1946.
- Tobiasz Mieczysław, *Wojciech Korfanty : odrodzenie narodowe i polityczne Śląska*, Katowice : Spółdzielnia Księgarska Ognisko, 1947.
- Lapter Karol, *Pakt Piłsudski – Hitler : polsko-niemiecka deklaracja o niestosowaniu przemocy z 26 stycznia 1934 roku*, Warszawa : Książka i Wiedza, 1962.
- Jędruszczyk Tadeusz, *Piłsudczycy bez Piłsudskiego : powstanie Obozu Zjednoczenia Narodowego w 1937 r.*, Warszawa : Państwowe Wydaw. Naukowe, 1963.
- Witos Wincenty, *Moje wspomnienia*. T. 1, Paryż : Instytut Literacki, 1964.
- Witos Wincenty, *Moje wspomnienia*. T. 2, Paryż : Instytut Literacki, 1964.
- Witos Wincenty, *Moje wspomnienia*. T. 3, Paryż : Instytut Literacki, 1964.
- Landau Zbigniew, Skrzyszewska Bronisława (oprac.), *Wojciech Korfanty przed Sądem Marszałkowskim : dokumenty*, Katowice : Śląsk, 1964.
- Laroche Jules, *Polska lat 1926-1935 : wspomnienia ambasadora francuskiego*, Warszawa : Pax, 1966.
- Józef Piłsudski : niezłomny bojownik sprawy niepodległości Polski : Londyn, 3 grudnia 1967, [Londyn] : s.n., [1967].
- Landau Zbigniew, Tomaszewski Jerzy, *Od Grabskiego do Piłsudskiego : okres kryzysu proinflacyjnego i ożywienia koniunktury 1924-1929*, Warszawa : Książka i Wiedza, 1971.
- Micewski Andrzej, *Roman Dmowski*, Warszawa : Verum, 1971.
- Hemmerling Zygmunt, *Maciej Rataj*, Warszawa : Iskry, 1975.
- Orzechowski Marian, *Wojciech Korfanty : biografia polityczna*, Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1975.
- Zakrzewski Andrzej, *Wincenty Witos : chłopski polityk i mąż stanu*, Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1977.
- Wasiułyński Wojciech, *Źródła niepodległości*, Londyn : Instytut Romana Dmowskiego, 1977.
- Wapiński Roman, *Władysław Sikorski*, Warszawa : Wiedza Powszechna, 1978.
- Drozdowski Marian M., *Ignacy Jan Paderewski : zarys biografii politycznej*, Warszawa : Interpress, 1979.

- Molenda Jan, *Piłsudczycy a narodowi demokraci 1908-1918*, Warszawa : Książka i Wiedza, 1980.
- Iranek-Osmecki Kazimierz, *Józef Piłsudski*, [Warszawa] : Głos, [1981].
- Piłsudski Józef, *Wywiady z lat 1919-1921*, S.l. : Wydaw. Polskie, [1981].
- Terlecki Olgierd, *Generał Sikorski*, Kraków : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1981.
- Strumph-Wojtkiewicz Stanisław, *Generał Władysław Sikorski*, Warszawa : Iskry, 1981.
- Korpalska Walentyna, *Władysław Eugeniusz Sikorski : biografia polityczna*, Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1981.
- Giertych Jędrzej, *Józef Piłsudski : 1914-1919*, Londyn : nakł. Autora, 1982.
- Jędrzejewicz Wacław, *Rola Józefa Piłsudskiego w odbudowie i umacnianiu państwa polskiego : skrypt wykładów w Instytucie J. Piłsudskiego w Ameryce w latach 1981-1982*, New York : Józef Piłsudski Institute of America, [1983].
- Popiel Karol, *Generał Sikorski w mojej pamięci*, Warszawa : Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, 1983.
- Garlicki Andrzej, *U źródła obozu belwederskiego*, Warszawa : Państw. Wydaw. Naukowe, 1983.
- Wierzbicki Andrzej, *O przewrocie majowym 1926 : opinie świadków i uczestników*, Warszawa : Wydaw. Min. Obrony Narodowej, 1984.
- Borkowski Jan (oprac.), *O Wincentym Witosie : relacje i wspomnienia*, Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1984.
- Szczypek Józef, *Władysław Sikorski : fakty i legendy*, Rzeszów : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1984.
- Dmowski Roman, *W kwestii komunizmu*, Poznań : Głosy, 1984.
- Zaremba Paweł, *Wojna 1920 roku*, Warszawa : Słowo, 1984.
- Okulicz Kazimierz, *Józef Piłsudski (1867-1935) : w 50 rocznicę śmierci*, [Warszawa] : Międzyzakładowa Struktura Solidarności, [1985].
- Witos Wincenty, *Józef Piłsudski w opiniach polityków i wojskowych*, Warszawa : Wydaw. Min. Obrony Narodowej, [1985].
- Mękarska-Kozłowska Barbara, *O Józefie Piłsudskim*, Londyn : Inst. J. Piłsudskiego, [1985].
- Kulesza Władysław T., *Koncepcje ideowo-polityczne obozu rządzącego w Polsce w latach 1926-1935*, Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985.
- Czekaj Tadeusz, *Pierwsze zwycięstwo Wojciecha Korfatego*, Katowice : Śląski Instytut Naukowy, 1986.
- Daszyński Ignacy, *Teksty*, Warszawa : Czytelnik, 1986.
- Kaden-Bandrowski Juliusz, *Piłsudczycy*, Warszawa : Wydaw. Polskie, 1987.
- Rataj Maciej, *Wskazania obywatelskie i polityczne : wybór pism i przemówień z lat 1919-1938*, Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1987.
- Bauer Piotr, *Generał Józef Dowbor-Muśnicki 1867-1937*, Poznań : Wydaw. Poznańskie, 1988.
- Najdus Walentyna, *Ignacy Daszyński : 1866-1936*, Warszawa : Czytelnik, 1988.
- Lepecki Mieczysław B., *Pamiętnik adiutanta Marszałka Piłsudskiego*, Warszawa : Państw. Wydaw. Naukowe, 1988.
- Aksamitek Stefan, *Generał Józef Haller : zarys biografii politycznej*, [Katowice] : Śląsk, [1989].
- Zieliński Wojciech, *Wojciech Korfanty 1873-1939*, Katowice : Muzeum Śląskie, [1989]

- Dmowski Roman, *Myśli nowoczesnego Polaka*, Warszawa : Grunwald, 1989.
- Piłsudski Józef, *Myśli, mowy i rozkazy*, Warszawa : Kwadryga, 1989.
- Friszke Andrzej, *O kształt niepodległej*, Warszawa : Biblioteka Więzi, 1989.
- Witos Wincenty, *Wybór pism*, Warszawa : Państw. Instytut Wydawniczy, 1989.
- Wapiński Roman, *Roman Dmowski*, Lublin : Wydaw. Lubelskie, 1989.
- Baranowski Władysław, *Rozmowy z Piłsudskim 1916-1931*, Warszawa : Zebra, 1990.
- Składkowski Felicjan S., *Moja służba w brygadzie : pamiętnik polowy*, Warszawa : Bellona, 1990.
- Piłsudski Józef, *Pisma zbiorowe : wydanie prac dotychczas drukiem ogłoszonych*, T. I-[12], Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989-1993.
- Garlicki Andrzej, *Józef Piłsudski : 1867-1935*, Warszawa : Czytelnik, 1990.
- Pobóg-Malinowski Władysław, *Józef Piłsudski : życie, idee i czyny : 1867-1935*, Warszawa : Wiedza Powszechna, 1990.
- Kołodziejczyk Arkadiusz, *Myśl polityczna Macieja Rataja : studia i szkice*, Warszawa : COMSNP, 1990.
- Żeligowski Lucjan, *Wojna w roku 1920 : (wspomnienia i rozważania)*, [Warszawa] : Wydaw. Min. Obrony Narodowej, [1990].
- Lipiński Wacław, *Legiony Polskie 1914-1918*, Białystok : Łuk, 1990.
- Biegański Stanisław (red.), *U progu niepodległości Polski : wrzesień 1918-marzec 1919 : praca zbiorowa*, Londyn : Polska Fundacja Kulturalna, 1990.
- Garlicki Andrzej, *Z Sulejówka do Belwederu*, Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1990.
- Kołodziejczyk Arkadiusz, *Maciej Rataj 1884-1940*, Warszawa : Wydaw. Sejmowe, 1991.
- Paderewski Ignacy J., *Pamiętniki 1912-1932*, tłum. Wanda Lisowska, Teresa Mogilnicka, Kraków : Polskie Wydaw. Muzyczne, 1992.
- Długoszowski-Wieniawa Bolesław, *Wymarsz i inne wspomnienia*, Warszawa : Biblioteka Więzi, 1992.
- Garlicka Aleksandra, *Józef Piłsudski : życie i legenda*, Warszawa : Wydaw. Sejmowe, 1993.
- Rozwadowski Stanisław (wybór), *Tadeusz Jordan Rozwadowski : generał broni*, Katowice : nakł. Rodziny, 1993.
- Kawalec Tadeusz, *Historja IV-ej Dywizji Strzelców generała Żeligowskiego w zarysie*, Warszawa : Gryf, 1993.
- Odorczyk Jan B., Piątek Agnieszka (red.), *120 rocznica urodzin Wincentego Witosa : Warszawa, 22 stycznia 1994 r.*, [Warszawa] : Klub Parlamentarny Polskiego Stronnictwa Ludowego, [1994].
- Garlicki Andrzej, *Pod rządami Marszałka*, Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1994.
- Piłsudski Józef, *Moje pierwsze boje : wspomnienia, spisane w twierdzy magdeburskiej*, Warszawa : Mazowsze, 1994.
- Kukiel Marian, *Generał Sikorski – żołnierz i mąż stanu Polski Walczącej*, Londyn : Pol. Fund. Kulturalna, 1995.
- Konopczyński Władysław, *Historia polityczna Polski : 1914-1939*, Warszawa : Ad Astra, 1995.
- Jędrzejewicz Wacław, *Józef Piłsudski 1867-1935 : życiorys*, Londyn : Polska Fundacja Kulturalna, 1996.
- Kukiel Marian, *Generał Sikorski : żołnierz i mąż stanu Polski Walczącej*, Londyn : Pol. Fund. Kulturalna, 1995.

- Dmowski Roman, *Roman Dmowski o ustroju politycznym państwa*, Warszawa : Wydaw. Sejmowe : Kancelaria Sejmu, 1996.
- Davies Norman, *Orzeł biały, czerwona gwiazda : wojna polsko-bolszewicka 1919-1920*, Kraków : Znak, 1997.
- Urbankowski Bohdan, *Józef Piłsudski : marzyciel i strateg*. T. 1, Warszawa : Alfa-Wero, 1997.
- Urbankowski Bohdan, *Józef Piłsudski : marzyciel i strateg*. T. 2, Warszawa : Alfa-Wero, 1997
- Pruszyński Mieczysław, *Tajemnica Piłsudskiego*, Warszawa : BGW, 1997.
- Rataj Maciej, *Maciej Rataj o parlamentaryzmie, państwie demokratycznym i sanacji*, Warszawa : Wydaw. Sejmowe, 1998.
- Świętek Ryszard, *Lodowa ściana : sekrety polityki Józefa Piłsudskiego 1904-1918*, Kraków : Platan, 1998.
- Połczyński Antoni, *Marszałek Józef Piłsudski – odbrązowiony*, Warszawa : A. Połczyński, 1998.
- Sałkowski Jan, *Wincenty Witos*, Warszawa : DiG, 1998.
- Wapiński Roman, *Ignacy Paderewski*, Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, cop. 1999.
- Suleja Włodzimierz, *Józef Piłsudski*, Warszawa : DiG, 1999.
- Wójcik Zbigniew, *Józef Piłsudski 1867-1935*, Warszawa : Rytm, 1999.
- Piłsudski Józef, *Józef Piłsudski i piłsudczycy*, red. Zbigniew Zaporowski, Lublin : Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1999.
- Pruszyński Mieczysław, *Wojna 1920 : dramat Piłsudskiego*, Warszawa : Graf Punkt, 1999.
- Wandycz Piotr S., *Z Piłsudskim i Sikorskim : August Zaleski minister spraw zagranicznych w latach 1926-1932 i 1939-1941*, Warszawa : Wydaw. Sejmowe : Kancelaria Sejmu, 1999.
- Klimecki Michał, *Czas próby : wojna polsko-sowiecka 1919-1920 r.*, Warszawa : Vipart, 2000.
- Stawarz Andrzej, *Ignacy Jan Paderewski w świecie polityki : wystawa w 140 rocznicę urodzin : 6 listopada 2000 – 6 luty 2001*, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2000.
- Drozdowski Marian M., *Ignacy Jan Paderewski : pianista, kompozytor, mąż stanu*, Warszawa : DiG, 2001.
- Patelski Mariusz, *Generał broni Tadeusz Jordan Rozwadowski – żołnierz i dyplomata*, Warszawa, Rytm, cop. 2002.
- Dowbor-Muśnicki Józef, *Wspomnienia*, Warszawa : Bellona, 2003.
- Żaroń Piotr, *Generał Władysław Sikorski : żołnierz, mąż stanu, Naczelnny Wódz 1939-1943*, Toruń : Wydaw. Adam Marszałek, cop. 2003.
- Badziak Kazimierz, *W oczekiwaniu na przełom : na drodze od odrodzenia do załamania państwa polskiego : listopad 1918 – czerwiec 1920*, Łódź : Ibidem, 2004.
- Maliszewski Lech (red.), *Żar niepodległości : międzynarodowe aspekty życia i działalności Józefa Piłsudskiego*, Lublin : Norbertinum, 2004.
- Kawalec Krzysztof, *Roman Dmowski 1864-1939*, Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2005.
- Jabłonowski Marek, Kossewska Elżbieta (red.), *Piłsudski na łamach i w opiniach prasy polskiej 1918-1989*, Warszawa : Aspra-Jr, 2005.

- Kisielewski Tadeusz A., *Zamach : tropem zabójców generała Sikorskiego*, Poznań : Dom Wydawniczy Rebis, 2005.
- Budzicka Katarzyna, *Generał broni Władysław Eugeniusz Sikorski : bibliografia selektywna*, Warszawa : Centralna Biblioteka Wojskowa, 2006.
- Machnik Jan, Nowak Andrzej (red.), *Józef Piłsudski : wyobraźnia i dzieło polityczne*, Kraków : Polska Akademia Umiejętności, 2006.
- Jędrzejewicz Waclaw, Cisek Janusz, *Kalendarium życia Józefa Piłsudskiego 1867-1935*. T. 1-4, 1867-1916, Łomianki : LTW, 2006-2007.
- Orłowski Marek, *Generał Józef Haller : 1873-1960*, Kraków : Arcana, 2007.
- Fabisz Dariusz, *Generał Lucjan Żeligowski (1865-1947) : działalność wojskowa i polityczna*, Warszawa : DiG, 2007.
- Ząbek Wiesław L., *Myśl polityczna Józefa Piłsudskiego*, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2007.
- Wolikowska Izabella, *Roman Dmowski : człowiek, Polak, przyjaciel*, Wrocław : Nortom, 2007.
- Sioma Marek (red.), *Zamach stanu Józefa Piłsudskiego 1926 roku*, Lublin : Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007.
- Drozdowski Marian M., *Józef Piłsudski : Naczelnik Państwa Polskiego 14 XI 1918 – 14 XII 1922*, Warszawa : Rytm, cop. 2008.
- Białokur Marek, Patelski Mariusz, Szczepaniak Andrzej (red.), *Roman Dmowski i jego współpracownicy*, Toruń : Wydaw. Adam Marszałek, cop. 2008.
- Szaniawski Józef, *Marszałek Piłsudski : w obronie Polski i Europy*, Warszawa : Ex Libris Galeria Polskiej Książki, 2008.
- Dmowski Roman, *Polityka polska i odbudowanie państwa : z dodaniem memoriału „Zagadnienia środkowo – i wschodnio-europejskie” i innych dokumentów polityki polskiej z lat 1914 – 1919*, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2008.
- Karpus Zbigniew, Radomski Grzegorz, Wojdyło Witold (red.), *Zamach stanu Józefa Piłsudskiego i jego konsekwencje w interpretacjach polskiej myśli politycznej XX wieku*, Toruń : Wyd. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2008.
- Engelgard Jan (red.), *Myśl polityczna Romana Dmowskiego*, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2009.
- Lewandowski Jan F., *Wojciech Korfanty*, Katowice : Videograf II, 2009.
- Kisielewski Tadeusz A., *Gibraltar i Katyń : co kryją archiwa rosyjskie i brytyjskie*, Poznań : Dom Wydawniczy Rebis, 2010.
- Zamojski Adam, *Paderewski*, Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 2010.
- Celej Leszek, *W kręgu Józefa Hallera*, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2010.
- Bereza Tomasz, *Wincenty Witos 1874-1945*, Rzeszów : Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2010.
- Nowik Grzegorz, *Wojna światów 1920 : Bitwa Warszawska, Sulejówek* : Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, cop. 2011.
- *Generał Rozwadowski*, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2011, reprint z 1929 r.
- Korfanty Wojciech, *Przemówienia z lat 1904-1918*, Katowice : Śląsk, 2012.
- Olejniczak Małgorzata, *Witos*, Warszawa : Buchmann, 2012.

- Kaczmarek Krzysztof, *O Wielką Polskę na wojennym wychodźstwie : Stronictwo Narodowe wobec rządu gen. Władysława Sikorskiego (1939-1943)*, Rzeszów : Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Oddział, 2013.
- Englert Juliusz L., *Marszałek Józef Piłsudski : Komendant, Naczelnik Państwa, pierwszy Marszałek Polski*, Sulejówek : Muzeum Józefa Piłsudskiego, [2014].
- Dylewski Adam, *Legioniści Piłsudskiego*, Warszawa : Ośrodek Karta, 2014.
- Odziemkowski Janusz, *Legiony Polskie 1914-1918*, red. Jan Tarczyński i Andrzej Żak, Warszawa : Centralna Biblioteka Wojskowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, 2014.
- Engelgard Jan, *Roman Dmowski 1864-1939*, Warszawa : Wydaw. Myśl Polska, 2014.
- Zieliński Józef, *Roman Dmowski w świetle listów i wspomnień*, Dębogóra : Wydaw. Dębogóra, 2014.
- Niklewska Jolanta, *Roman Dmowski : droga do Polski*, Warszawa : Rytm, cop. 2016.
- Nowik Grzegorz, *Odrodzenie Rzeczypospolitej w myśli politycznej Józefa Piłsudskiego 1918-1922*. Cz. I, *Sprawy wewnętrzne*, [Warszawa] : Oficyna Wydawnicza Volumen, [2017].
- Kaczmarek Krzysztof, Muszyński Wojciech J., Sierchuła Rafał, *Generał Józef Haller 1873-1960*, Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2017.
- Śliwa Michał, *Ignacy Daszyński – współtwórca Niepodległej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2017.
- Drozdowski, Marian M., *Ignacy Jan Paderewski – współtwórca Niepodległej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2017.
- Wysocki, Wiesław J., *Józef Piłsudski – twórca Niepodległej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2017.
- Bębniak, Grzegorz, *Wojciech Korfanty – współtwórca Niepodległej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2017.
- Gmitruk Janusz, *Wincenty Witos – współtwórca Niepodległej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2017.
- Engelgard Jan, *Roman Dmowski – współtwórca Niepodległej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2017.
- Daszyński Ignacy, *Pamiętniki*. T. 1, Warszawa : Muzeum Historii Polski, 2017.
- Daszyński Ignacy, *Pamiętniki*. T. 2, Warszawa : Muzeum Historii Polski, 2017.
- Witos Wincenty, *Witosowe przesłania*, Warszawa : Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, 2017.
- Załączny Jolanta, *Tradycje patriotyczne w II Rzeczypospolitej*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2017.
- Sieroszewski Wacław, *Józef Piłsudski*, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2018.
- Gębicki Robert (oprac.), *Ignacy Daszyński*, Warszawa : Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 2018.
- Sierchuła Rafał, *Józef Dowbor-Muśnicki 1867-1937*, Poznań : Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2018.
- Koprowski, Marek A., *Legiony : droga do legendy : przed wyruszeniem w pole 1906 – 1914*, Zakrzewo : Replika, 2018

- Żelewski Filip, *Piłsudczana w zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie*. T. 1, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2018.
- Bębniak, Grzegorz, Sebastian Rosenbaum, Mirosław Węcki, Wojciech Korfanty *1873-1939*, Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2018.
- Skoczek Tadeusz, Załęczny Jolanta (red.), *W stulecie utworzenia rządu Ignacego Jana Paderewskiego : (materiały z debaty historycznej)*, Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2019.
- Żeligowski Lucjan, Gałuszkiewicz Adam, *Bitwa warszawska 1920 : dzieła sztuki – fotografie – odezwy*, tłum. Torr Guy R., Warszawa : Muzeum Niepodległości, 2020.
- Bejnar-Bejnarowicz Agnieszka, Boberski Wojciech, *Ignacy Jan Paderewski : kompozytor niepodległości*, Warszawa : Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego, 2020.
- Nowak Andrzej, *Kłęska imperium zła : rok 1920*, Warszawa : Biały Kruk, 2020.
- Odziemkowski Janusz, *Ostatnia bije godzina... : Armia Ochotnicza gen. Józefa Hallera 1920 r.*, Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2020.
- Skoczek Tadeusz (red.), *Twórcy państwowości polskiej : Daszyński, Dmowski, Korfanty, Paderewski, Piłsudski, Witos*, Warszawa : Wyd. Naukowe Muzeum Niepodległości, 2020.
- Maksimiuk Diana, Niziołek Paweł, *Ku niepodległości : kierunek północno-wschodni (1918-1923)*, Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej, 2021.
- Śmiech Adam, *Liga Narodowa (1893-1919)*, red. Jan Engelgard, Warszawa : Dom Wydawniczy Myśl Polska, 2021.
- Rataj Maciej, *Pamiętniki 1918-1927*. Cz. 1, Warszawa : Muzeum Historii Polski, 2021.
- Rataj Maciej, *Pamiętniki 1918-1927*. Cz. 2, Warszawa : Muzeum Historii Polski, 2021.
- Kawęcki Krzysztof (red.), *Słownik biograficzny polskiego obozu narodowego*. T. 1-4, Warszawa : Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego, 2020-2021.

- Gmitruk Janusz, *Wincenty Witos : prawo i wolność są największym skarbem narodu...*, Warszawa : Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, 2021.
- Gmitruk Janusz, *Witosowe przesłania : wyboru dokonał i wstępem opatrzył Janusz Gmitruk*, Warszawa : Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, 2021.
- Drozdowski, Marian M., *Archiwum Rządu Obrony Narodowej Wincentego Witosa (1920-1921)*. T. 1, Warszawa : Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego, 2021.
- Drozdowski, Marian M., *Archiwum Rządu Obrony Narodowej Wincentego Witosa (1920-1921)*. T. 2, Warszawa : Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego J. Paderewskiego, 2022.
- Kawęcki Krzysztof (red.), *Encyklopedia ruchu narodowego : organizacje, wydarzenia, pojęcia*. T. 1, Warszawa : Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego, 2022.
- Kawęcki Krzysztof (red.), *Encyklopedia ruchu narodowego : organizacje, wydarzenia, pojęcia*. T.2, Warszawa : Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Jana Paderewskiego, 2022.
- Drozdowski Marian M., *Maciej Rataj : przywódca ruchu ludowego, zapomniany mąż stanu II Rzeczypospolitej*, Warszawa : Wyd. Naukowe Muzeum Niepodległości, 2022.
- Engelgard Jan, *Roman Dmowski : niepodległość, dziedzictwo, pamięć*, red. Tadeusz Skoczek, Warszawa : Dom Wydawniczy Myśl Polska, 2022.

Oprac.
Marta Litwin

MUZEUM BITWY WARSZAWSKIEJ 1920, ODDZIAŁ MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI

kierownik Oddziału, koordynacja działań organizacyjnych

Adam Bactawski

Promocja projektu

Justyna Wyszynska

Wystawa „Magdalena Latosiewicz. Twarze Niepodległej”

Kurator wystawy

Jacek Konik

Realizacja wystawy

Grzegorz Kuba, Magdalena Przybylska

Transport, administracja

Marcin Dołowy

Wernisaż w Pałacu Przebendowskich/Radziwiłłów w Warszawie

(20 czerwca 2023)

Wernisaż w Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 w Radzyminie

(15 sierpnia 2023)

Koordynacja pracy redakcyjnej katalogu

Janina Tomczyk

ISBN 978-83-67398-22-0

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości

(identyfikator wydawnictwa naukowego 42 700)

al. Solidarności 62; 00-240 Warszawa

wydawnictwo@muzn.pl

tel. 22 826 90 91 w.41

Realizacja poligraficzna **Realhe.ro Konrad Fedorczyk**

Nakład 500 egz.

Partnerzy

Patronat medialny

Muzeum Niepodległości w Warszawie
jest jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Mazowieckiego

Gmina Radzymin

RADZYMIN
MIASTO CUDU
NAD WISŁĄ

Organizatorzy

ISBN 978-83-67398-22-0